

1985-12

**SİGORTA SEKTÖRÜ VE TÜRKİYE
EKONOMİSİNDEKİ YERİ**

SERDAR GÜNEŞ
(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir-1997

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİGORTA SEKTÖRÜ VE TÜRKİYE
EKONOMİSİNDEKİ YERİ

SERDAR GÜNEŞ

(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hasan İslatince

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane

Eskişehir-1997

ÖZET

Başlangıçta elde olmayan ani ve beklenmedik olarak gerçekleşen olaylara karşı insanların dayanışması sonucu ortaya çıkan sigorta kavramı, zamanla gelişerek çok daha önemli roller üstlenmiştir.

İnsanların kendilerini güvence altına almak için gerçekleştirdiği sigorta işlemleri sonucunda, büyük miktarda fon oluşmaktadır. Toplanan bu fonlar ortaya çıkan hasarları karşılamakla beraber, yatırımlara kanalize edilerek, ülkenin kalkınmasında da rol oynar.

Türkiye geliştirmekte olan bir ülke olduğundan yatırımlarını finanse edecek sermaye miktarına ihtiyacı vardır. Sigorta sektöründe toplanan fonların gelir yaratıcı ve maliyet artırıcı etkisi olmadığından, enflasyonist karakterde olmaması sektörün önemini arttırmaktadır.

Yapılan çalışmada sigortacılığın genel esasları ele alınarak, Türkiye'deki etkinliği araştırılmıştır.

İlk bölümde sigortacılığın tarihsel gelişimi ve genel kavramlara yer verilmiştir. İkinci bölümde, sigorta sektörünün mikro ve makro düzeydeki etkileriyle, Türkiye'de ve dünyada sektörün etkinliği ele alınmıştır. Üçüncü bölüm de ise, sigorta sektörünün gelişmesini etkileyen faktörlere yer verilmiştir.

ABSTRACT

Concept of insurance, which was emerged by the result of people's supporting each other against the events that achieved immediately, unexpectedly and out of their control at the beginning.

A big amount of fund forms by the result of insurance transactions are achieved by people who wants to guarantee their life. These collected funds encounter both the damages that emerges and are channelled to the investments, so these funds play a big role on the country's developing.

As Turkey is a developing country, it needs an amount of capital that will finance its investments. Because of the funds that are collect at the insurance sector, have no creative and cost multiplier affect, the importance of sector is increased because of not has an inflationary character.

General facts of work of insurance agent were worked on, so the affects in Turkey were investigated.

In the first chapter, we see the historical development of insurance agent and general concepts. In the second chapter, we see the insurance sector's affects that are at the activity of sektor in Turkey. In the thind chapter, we see the factors that effect the development of insurance sector.

İÇİNDEKİLER

TABLolar	X
GİRİŞ	1

Birinci Bölüm

SİGORTACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

VE GENEL ESASLARI

1. SİGORTA VE RİZİKO KAVRAMLARI	3
2. DÜNYADA SİGORTA ANLAYIŞININ DOĞUŞU VE GELİŞMESİ	6
3. SİGORTACILIĞIN GENEL ESASLARI	15
3.1. Sigortanın Unsurları	15
3.2. Sigortanın Temel Prensipleri	15
3.2.1. Azami Hüsnüniyet (İyi niyet) Prensibi.....	15
3.2.2. Sigortalanabilir Menfaat Prensibi.....	16
3.2.3. Tazminat Prensibi.....	17
3.2.4. Halefiyet Prensibi (Hakların Devri).....	17
3.2.5. Yakın Sebep İlişkisi.....	17
3.2.6. Aşkın ve Eksik Sigorta.....	17

3.2.7. Müşterek Sigorta, Çifte Sigorta, Kısmi Sigorta	19
3.3. Sigorta Türleri.....	20
3.4. Sigorta Branşları.....	24
3.4.1. Hayat Branşları.....	24
3.4.1.1. Ölüm Hali Sigortaları.....	25
3.4.1.2. Grup Hayat Sigortaları.....	25
3.4.1.3. Maluliyet Sigortası.....	26
3.4.1.4. Ferdi Kaza ve Sağlık Sigortaları.....	26
3.4.1.5. Özel Durum Sigortası.....	27
3.4.2. Hayat Dışı Branşlar.....	27
3.4.2.1. Yangın Sigortaları	27
3.4.2.2. Kaza Sigortaları.....	29
3.4.2.3. Nakliyat Sigortaları.....	29
3.4.2.4. Makina - Montaj Sigortaları.....	30
3.4.2.5. Tarım Sigortaları.....	30
3.4.2.6. Diğer Sigortalar.....	31
4. REASÜRANS ANLAŞMALARİ.....	31
4.1. Reasürans Prensipleri.....	33
4.1.1. Kader Birliği Prensibi.....	34
4.1.2. Hata ve İhmal, Reasürörün İnceleme Hakkı.....	34
4.1.3. Anlaşmazlıkların Çözümü, Hakem Heyeti, Hakkaniyet Prensibi.....	35
4.2. Reasürans Türleri.....	35
4.2.1. İhtiyari (İsteğe Bağlı) Reasürans.....	35
4.2.2. Zorunlu (Mecburi) Anlaşmalı Reasürans.....	36
4.2.2.1. Kotpar treteleri.....	36
4.2.2.2. Eksedan Treteleri	37
4.2.2.3. Open Cover Treteleri.....	37
4.2.2.4. Excess Of Loss Treteleri (Aşkın Hasar Reasüransı)	38

İkinci Bölüm

**SİGORTA SEKTÖRÜNÜN EKONOMİ ÜZERİNDEKİ
ETKİNLİĞİ VE GENEL EKONOMİK
İŞLEVLERİ**

1. SİGORTANIN MİKRO İŞLEVLERİ	
(RİSK YÖNETİMİ VE GİRİŞİMCİLER AÇISINDAN İŞLEVLER).....	40
1.1. Emniyet Sağlaması.....	40
1.2. Sermaye Birikimi.....	40
1.3. Girişimcinin Riziko Karşılığı Dondurduğu Sermaye Miktarı.....	41
1.4. Kredi Sağlaması.....	41
1.5. Uluslararası Rolü.....	42
1.6. Tesislerin Riziko Açısından İyileştirilmesi.....	42
2. SİGORTANIN MAKRO AÇIDAN İŞLEVLERİ	
(EKONOMİDE BİR SEKTÖR OLARAK SİGORTA).....	43
2.1. Tasarruf Politikaları ve Kaynakları İçinde Sigortacılığın Yeri ve Katkısı.....	44
2.2. Sigorta Fonlarının Diğer Tasarruf Araçlarına Üstünlüğü.....	46
2.3. Sigorta Sektörünün Sermaye Birikimine Katkısı.....	47
2.4. Sigorta Sektörünün İstihdama Etkisi.....	47
2.5. Sigorta Sektörünün Vergi Gelirlerine Etkisi.....	48
2.6. Sigorta Sektörünün Ödemeler Dengesine Etkisi.....	48
2.6.1. Dış ödemeler dengesindeki yeri.....	48
2.6.2. Dış ödemeler dengesine etkisi.....	49
2.7. Kalkınma ve Refah Düzeyini Yükseltici Etkisi.....	50
2.8. Sosyo-Ekonomik Çöküntü ve Kayıpların Önleyicisi Olarak Sigorta.....	50

3. TÜRKİYE'DE SİGORTACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	51
4. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE SİGORTA SEKTÖRÜNÜN ETKİNLİĞİ.	54
4.1. Toplam Prim Üretimi.....	55
4.2. Toplam Prim Üretiminde Branşların Payı.....	58
4.3. Sigorta Sektörünün İstihdama Etkisi.....	61
4.4. Sigorta Sektörünün Vergi Gelirlerine Etkisi.....	62
4.5. Sigorta Sektörünün Ödemeler Dengesine Etkisi.....	62
4.6. Sigorta Sektöründe Toplanan Fonların Değerlendirilmesi.....	64
4.7. Sigorta Sektöründe Toplanan Fonların Değerlendirilmesi.....	67
5. KARŞILAŞTIRMALI OLARAK DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SİGORTACILIK.....	69
5.1. Dünyada Sigorta Pazarı ve Türkiye'nin Yeri.....	69

Üçüncü Bölüm

TÜRKİYE'DE SİGORTA SEKTÖRÜNÜN GELİŞMESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1. SOSYAL FAKTÖRLER	77
1.1. Sigorta Kavramının Topluma Yayılmamış Olması.....	77
1.2. Kadercilik ve İhmalcilik.....	77
2. DİNİ FAKTÖRLER.....	78
3. HUKUKİ FAKTÖRLER.....	79
4. EKONOMİK FAKTÖRLER.....	79
4.1. Sigortanın Ekonomik Fonksiyonunun İyi Anlaşılabilmesi.....	79
4.2. Sigorta Şirketlerinin Sayısı ve Prim İstihsalı.....	80
4.3. Sigorta Primlerinin Rasyonel Olarak Kullanılamaması ve Enflasyonun Etkisi.....	81
5. MALİ FAKTÖRLER.....	82

5.1. Devlet Tahvili, Hazine Bonosu ve Gelir Ortaklığı Senetleri Gelirlerinin BSMV'den İstisna Edilmesi.....	82
5.2. Deprem Hasar Karşılığının Vergiden İstisna Tutulması.....	83
5.3. Hastalık ve Ferdi Kaza Sigortasının BSMV'den İstisnası.....	83
5.4. BSMV Matrahına Belediye Yangın Sigorta Muamele Vergisinin Dahil Edilmemesi.....	83
5.5. Diğer Öneriler.....	84
6. SİGORTA MEVZUATI VE UYGULAMASINDAN DOĞAN SORUNLAR.....	84
7. SİGORTA HİZMETİNİN PAZARLANMASI.....	86
8. DİĞER FAKTÖRLER.....	87
8.1. Sigorta Eğitimi.....	87
8.2. Tahsilat Sorunu.....	87
SONUÇ.....	89
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	I-VI

TABLolar

Tablo 1:	Sosyal Sigorta ve Özel Sigorta Ayırımı.....	21
Tablo 2:	Prim Üretiminin GSMH İçindeki Payı.....	56
Tablo 3:	Prim Üretimi ve Enflasyon Arasındaki İlişki.....	57
Tablo 4:	Dolar Bazında Prim Üretimi.....	59
Tablo 5:	Branşlara Göre Toplam Prim Üretimi.....	59
Tablo 6:	Toplam Prim Üretiminde Branşların Payı.....	60
Tablo 7:	1995 Yılı Yurtdışı Sigorta İşlemleri.....	63
Tablo 8:	Yurtdışı Reasürans İşlemleri.....	63
Tablo 9:	Sektörde Yatırımlar ve Bu Yatırımlardan Sağlanan Gelirler.....	65
Tablo 10:	Bazı Sigorta Şirketlerinin Yatırımları ve Bu Yatırımlardan Sağladıkları Gelirler.....	66
Tablo 11:	Kaynaklara Göre Toplam Alacaklar.....	68
Tablo 12:	Kıtaların Prim Üretimi ve Üretim Payı	70
Tablo 13:	Kıtaların Üretim İçindeki Payı ve Büyüme Hızları.....	71
Tablo 14:	1994 Yılında Dünya Sigorta Pazarında Temel Göstergeler	73
Tablo 15:	1994 Yılında Türkiye'nin Dünya Pazarındaki Yeri	75

GİRİŞ

İnsanlar varlıklarını sürdürürebilmek amacıyla, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren içgüdüsel olarak kendilerini korumaya çalışmışlardır. Ekonomilerin gelişmesi, mülkiyet kavramının yerleşmesi ve kişilerin zenginleşmesiyle, yalnızca bireysel olarak yapılan çabaların, varlıklarını korumak için yeterli olmadığını ortaya çıkarmıştır. Bunun üzerine insanlar ekonomik olarak elde ettikleri varlıklarını korumak için yeni arayışlar içine girmişlerdir. Gerçekleştirdikleri bu çabalar yeni bir kavramın doğmasına araç olmuştur. Bu kavram sigorta kavramıdır ve ortaya çıkan sektör de sigortacılık sektörüdür.

İnsanlar, yaşam süresince çeşitli risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Ne zaman ve ne şekilde karşımıza çıkacağı belli olmayan bu risklerden tamamen kaçınmak olanaksızdır. Riskleri tek başına karşılayabilmemiz zor olduğundan dolayı, riskleri dağıtma yoluna gideriz. İşte günlük hayatta her zaman karşılaşılabileceğimiz bu riskleri dağıtma ve dayanışma işlemini sigorta şirketleri organize eder.

Sigorta sektörünün kişi ve kurumlara güvence vermesinin yanısıra, prim olarak aldığı miktarların birikerek büyük miktarlarda fon oluşturduğu gözlenmiştir. Bu fonlar, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin kalkınma sürecinde yatırımlara kanalize edilerek, ekonomiye büyük katkıda

bulunmaktadır. Sigorta sektöründe oluşan fonların yatırımlara kaynak oluşturmasıyla istihdam artacak, yeni iş alanları açılacaktır.

Türkiye’de sigorta sektörü fazla gelişmemiş olmakla beraber, Sosyal güvenlik sistemimizdeki yetersizliklerden dolayı bu sektöre olan ihtiyaç daha fazla artmaktadır. Bu sebeple tezimizin konusu olan sigortacılığa Türkiye’de daha fazla önem verilmelidir.

Tezimizin birinci bölümünde, sigortanın tanımı verildikten sonra dünyada sigortacılığın tarihsel gelişimi anlatılmıştır. Sigortanın genel esasları başlığı altında da sigortacılıkla ilgili temel bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde sigortanın kişiler ve kurumlar açısından sağladığı avantajların yanısıra, makro ekonomi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Daha sonra da bu bilgilerin ışığı altında Türkiye’de sektörün yeri, dünya sigorta pazarı da dikkate alınarak incelenmiştir.

Üçüncü bölümde de sigorta sektörünün gelişmesini etkileyen faktörler ve öneriler yer almıştır.

Birinci Bölüm

SİGORTACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE GENEL ESASLARI

1. SİGORTA VE RİZİKO KAVRAMLARI

İnsanlar devamlı tehlike içinde yaşamaktadır. Gerçekten günlük yaşantımızda okumakta, duymakta ve görmekteyiz. “Beş katlı bir binanın çatı katında çıkan yangında, iki çocuk can verdi”, “E-5 karayolunda meydana gelen kazada bir ölü, çok sayıda yaralı”, “karaya vuran şilep boğazda heyecanlı dakikalara sahne oldu.”...vs.

Görülüyor ki, elde olmayan ve çoğu zaman kaza diye adlandırdığımız tehlikelerin gerçekleşmesiyle insanlar, her an hayatlarını ve varlıklarını kaybetmek durumuyla karşı karşıya bulunmaktadır. Sigortacılık dilinde **riziko** diye adlandırılan bu tehlikelerin gerçekleşmesi mutlak değil, muhtemeldir. Yani insanların kendileri veya mal varlıkları tehlikenin tehdidi altındadır ama mutlaka tehlikeye uğrayacak değildir. Bu durumda doğal olarak tesadüflerin de rolü olacaktır. Örneğin, bir bina inşa edildiği andan itibaren yangın tehlikesiyle karşı karşıyadır ama eskiyip, yıkılana kadar da hiç yangın görmeyebilir. Ancak hayat sigortasının konusu olan insanın bir gün öleceği mutlak olmakla beraber, bilinmeyen insanın ne zaman öleceğidir.

Bu açıklamaların ardından rizikonun tanımını yapmaya kalkarsak;

“Riziko, gerçekleşmesi mutlak olmayan (veya ölüm gibi gerçekleşmesi mutlak olup, ne zaman olacağı belli olmayan) ve sigortalı ile sigortacının iradesi dışında, ileride meydana gelebilecek olay”dır. Riziko sigorta dilinde, aynı zamanda, “sigortalı şey” anlamında da kullanılmaktadır.

İnsanlar, uzun yıllardan beri rizikoların gerçekleşmesi sonucu meydana gelebilecek kayıpları gidermek için çareler aramışlardır. Ekonomik kaybın, felakete uğrayanlar tarafından karşılanması genellikle mümkün olmadığından, bunun daha geniş bir kitleye yayılması gereği ortaya çıkmıştır. Bu suretle bir kişinin kaldıramayacağı maddi yük birçok kişi arasında bölüşülecektir¹.

İşte tehlikeye maruz kişilerin, çeşitli şekillerde bir araya gelmeleri ve ödeyecekleri belli bir miktar ile tehlike sonucunu aralarında paylaşmaları, sigorta kavramını meydana getirmektedir. Bu suretle sigorta; insanlar arasında bir dayanışma, bir karşılıklılık müessesesi halini almaktadır. Sigortayı genel bir biçimi ile şöyle tanımlamak mümkündür;

“Sigorta öyle bir gruplaşmadır ki, burada aynı tür tehlike ile karşı karşıya kalan kimseler belirli bir miktar parayı öder ve toplanan tutar sadece o tehlikeye bilfiil maruz kalanların zararını telafi için kullanılır”².

Sigortanın tanımını teknik özelliklerini de ele alarak yapmak istersek;

“Gerçekleşmesi mümkün tehlikelerin tehdidi altındaki kişi, kurum ve iktisadi ünitelere ait riskleri, bir fiyat karşılığında belirli gruplar altında toplayan ve meydana gelen hasarın birlikte karşılanmasını mümkün kılan bir

¹ Cengiz Akatlı, **Yangına Karşı Sigorta ve Yangın Reasüransı**, İstanbul 1985, s. 12.

² Magdeburger Sigorta, **Sigortacılık Bilgileri**, s. 1.

organizasyondur"³.

Kişi açısından bir risk yönetim türü ve bir güvence organizasyonu olan sigorta sektörü, sağladığı fonlar sayesinde ekonomiler bakımından birer mali kurum olma hüviyetini de kazanmıştır. Bu açıdan sigortanın tanımını yapacak olursak;

"Sigorta, aynı riske maruz bir grubu aynı yönetim altında toplayan ve böylece fertlerin maruz olduğu toplam hasarların, dar limitler içinde önceden tahmin edilmesini sağlayarak riski azaltan bir ekonomik kurumdur. Sigorta, genellikle sigortacının sigortalıya tazminat ödeme ya da sigortalının maruz kaldığı belirli bir hasar halinde ona hizmet verme taahhütü altında girdiği hukuki bir kontratla düzenlenir ya da sigorta böyle bir kontratın dahilindedir, denilebilir"⁴.

Sigortanın özünü, rizikoların dağıtılması, topluma yayılması ve böylece zararların minimuma indirilmesi oluşturmaktadır. Konuya bu açıdan baktığımızda aşağıdaki gibi bir tanım yapılabilir;

Kanun ve mukavele ile tespit edilen belirli bir riskin, aynı derecede tehdidi altında bulunan çok sayıda ve benzer ünitelerin, tesadüfi olarak meydana gelen, para birimi ile ölçülmesi ve istatistiki olarak kavranması mümkün hasar olayını, birlikte karşılamak üzere bir araya getirilmesiyle meydana gelen bir organizasyondur"⁵.

³Ersin Güredin, **Sigorta İşletmelerinde İktisadilik Analizi ve Türk Tatbikatından Örnekler**, İstanbul, Sermet Matbaası, 1976, s. 35.

⁴Şebnem Duman, **Sigorta Tekniği**, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları No: 426, s. 5.

⁵Kamuran Pekiner, **Sigorta İşletmeciliği, Prensipleri, Hesap Bünyesi**, İstanbul, Formül Matbaası, 1981, s. 17.

2. DÜNYADA SİGORTA ANLAYIŞININ DOĞUŞU VE GELİŞMESİ

Ekonomik bir değere sahip olan ve bu değeri kaybetme riski ile karşılaşan kişinin ödeyeceği kabul edilebilir bir bedel karşılığı, riskini diğer kişilere dağıtması şeklinde düşünölebilen sigorta hizmetinden yararlanmanın tarihçesi M.Ö. 2000'li yıllara kadar gitmektedir. Babil'li tüccarların mal bedellerini korumak için deneyimlerine dayalı olarak geliştirdikleri güvence sisteminin sigortacılığın başlangıcı olarak görülmesi mümkündür.

Sigorta işletmeciliği ve sigorta hizmetinin tarihçesini araştıran bazı otoritelere göre sigorta hizmetine ilişkin en eski göstergeleri, binlerce yıl önce.Babil'de,.Euphrates Vadisi'nde yaşayan işadamlarına dayanmaktadır. O zamanlarda Babil'li tüccarlar mallarını satmak için Babil Devleti'nin çeşitli bölgelerine satış temsilcileri göndermekteydi. Zamanla Babil'li tüccarların satıcıları daha uzak yerleşim yerlerine, hatta komşu devletlerin şehirlerine gitmeye, satış amaçlı olarak daha uzun yollar katetmeye başladılar. Eldeki bilgilere göre Babil tüccarlarının satış elemanları uzun yolları aşip sattıkları malın karından pay alıyorlar, satışı nerede ve ne kadarlık bir kar payı ile yapacakları konusunda da asıl mal sahibi ile anlaşıyorlardı. Böyle bir anlaşmanın sonucu olarak satıcı gittiği yerde satışını üstlendiği malı satıyor, çok zaman kendi kar payını aldıktan sonra mal bedelini asıl sahibine uygun bir yolla gönderiyordu.

Satıcının satış için gittiği mesafenin uzaması, satış hasılatının mal sahibinin kontrolünün önemli ölçüde çıkması, mal sahiplerini, satıcılar satış bedellerini zimmetlerine geçirip kaçmasın diye bazı önlemler almaya yöneltti. Zamanla geliştirilen bu tür yöntemlerin başında da, bir başka bölgeye satış yapmaya giden satıcının kendi mallarını işverene rehin vermesi geliyordu.

Ancak, bu tür bir önlem de asıl mal sahibinin yeteri kadar riskini karşılamadığı gibi, satıcılar için de büyük haksızlıklar doğurmaya başlamıştı. O devrin ulaşım ve korunma şartları nedeniyle satıcının kontrolünde bulunan mallar yeteri kadar korunma altında değildi. Satıcının başka bölgelere satış için götürdüğü mallar veya satış dönüşü mal bedeli çalınırsa, satıcı eli boş olarak yerleşim yerine dönüyordu. Şüphesiz yapılan anlaşma gereği de eli boş dönen satıcı mal sahibine güvence olarak verdiklerini kaybediyor, büyük zararlara uğruyordu.

Böyle bir gelişme de zamanla satıcılar için haksızlık olarak düşünöldü. Belirtilen türden, büyük denecek riski üstlenmek istemeyen satıcılar uzun yollar katederek mal satışı yapmak istemediler. Satıcıların uzaklara satış için gitmek istememesi mal sahiplerinin satış ve karlarını olumsuz yönde etkilediği için satıcı ile mal sahibi arasındaki sorumluluk düzenlemesinde değişiklik yapıldı. Babil'li tüccarlar ile satıcıları arasında yapılan bu yeni düzenleme ile, yabancı bölgelerde satıcının bir kusuru olmadan gerçekleşen hırsızlık veya soygun olaylarında, satıcının rehin verdiği mala el konmuyor, satıcı belirlenen oranda kardan pay alıyor, bu karpayı soygun-ölüm riskine göre belirleniyordu. Sonuç olarak da soygunun riski satıcıdan patrona geçmiş oluyordu.

Kardan pay almak için satıcı uzak bölgelere gitmeye razı olsa dahi, mal sahibi güvenli saymadığı bölgelere satış için eleman göndermiyor, bu tür davranışlar da Babil Devleti'nin bir nevi dış ticaretini etkiliyordu. Bir yandan ülke içinde düzenli ticareti destekleme arzusunda olan, diğer yandan komşu ülkelerle ticareti yararlı gören Babil kralları aldıkları kararlarla, patronların mallarının bedelini güvence altına alarak bir nevi mal sahibi için sigorta sistemini geliştirmişlerdi.

Eğer bir mal sahibinin satıcıya teslim ettiği mallar veya bedeli satış

bölgesinde veya satış için katedilen yollarda çalınırsa mal bedeli kral tarafından tüccara ödeniyordu. M.Ö. 2300 yılı civarında Babil kralı olan Hamurabi'nin Mezopotamya'da bulunan ve Hamurabi Kanunları olarak adlandırılan yazıtında bu konuya yer verilmiş ve ticaret sırasında soyguna uğrayan satıcının mal bedelinin asıl mal sahibine ödeneceği belirtilmiştir. Bu yazıtlardan anlaşıldığına göre günümüzden yaklaşık 4000 yıl önce iş adamları "bottomery" olarak bilinen özel bir tür sigortadan yararlanıyordu. Böylece yaklaşık 4000 yıl önce ticaret yapan mal sahibi, soygun riskini merkezi yönetime sigortalamış oluyordu.

Sigorta hizmetinin geçmişi incelendiğinde Babil'de olduğu gibi taraflardan birisinin riskinin diğerine geçmesi olayı, Eski Yunan'da da görülmüştür. Zamanın ölçüsüne göre sigorta hizmeti veren kişi olarak karşımıza Yunan'lı tefeciler çıkmaktadır. Uzun yola mal taşınması yapan gemi sahibine borç veren tefeci, borcuna karşılık gemiyi rehin almaktaydı. Buna karşılık borç veren tefeci, eğer gemi seferden dönmezse borcunu iptal edeceğini de kabul etmekteydi. Bu durumda tefeci, gemiyi verdiği borç miktarı kadar sigortalıyordu. Ancak, bu sigortalamanın bedeli olarak da, tefeci gemi sahibinden normale oranla daha yüksek oranda faiz alıyordu. Bu durumda, gemi sahibinin ödediği yüksek oranlı faiz ile normal oran üzerinden ödenecek faiz arasındaki fark belirli sınırlar içinde bugünkü sigorta primini oluşturuyordu. Zamanla gemiyi rehin alan anlaşmalarla, geminin yükünü rehin alan anlaşmalar ayrılmış ve bu anlaşmalar için de özel primler saptanmıştır. Benzer şekilde gemi sahibine birden fazla tefeci borç vermiş, her para veren de kendi alacağı oranında gemiyi veya yükünü rehin almıştır. Yine her rehin sözleşmesi ayrı yapıldığı için, her parti için faiz oranı özel olarak tesbit edilmiştir. Eski Yunan'da denizcilik riskinin değişimini içeren bu sistem zamanla Akdeniz etrafındaki tüm deniz ülkelerinde kullanılarak, bir nevi gemi sigortacılığı başlatılmıştır.

Günümüzde geçerli olan hayat ve sağlık sigortalarının ilk uygulamalarını

da Eski Yunan ve Roma'da görmek mümkündür. Eski Yunan'da görkemli bir merasimin gereği olan cenaze hizmetlerini karşılamak için dinsel grupların üyelerinden toplanan paralarla bir fon oluşturuluyordu. Bu fonda toplanan paralar zamanla ihtiyaç sahiplerine veriliyordu. Bu fonlar belki de gömülme sigortasının ilk şeklidir.

Akdeniz'deki ticaret gemilerinin soygun ve kaza riskini gemi sahiplerinin üzerinde tutmak istemeyen Eski Roma hükümdarları denizcilik sigortasını bir kural şeklinde kabul etmişlerdir. Hükümdar Claudius, Mısır ticaretine destek olmak için, fırtınaların neden olduğu gemi kayıplarında tüccarlara karşı kendisinin sorumlu olduğunu kabul ederek bir nevi devlet sigortası oluşturmuştu. Böylece gemisini fırtına nedeniyle denizde kaybeden tüccar zararını Roma Hükümdarlığı'ndan talep ediyor ve zararını bir nevi sigorta ettirmiş oluyordu.

İlk çağlarda sigortacılığın geçmişi hakkındaki diğer bulgular da yine yüzlerce yıl öncesinde Çin'e dayanır. Çin'de görülen ilk sigorta anlayışı muhtemel riski dağıtarak minimum düzeye indirme anlayışıydı. Çinli tüccarlar taşımacılıkta daha ziyade nehir gemilerini kullanıyorlardı, nehir şartları tehlikeli olduğundan gemi ve malın yok olma olasılığı da alışılmış bir sonuçtu. Geminin batması veya nehirde soyulması halinde de yükün asıl sahibi zararın tamamını karşılamak durumunda kalıyordu.

Sonuçta mal sahipleri üstlendikleri riski dağıtmak için ortaya bir fikir attılar. Taşınacak malın tamamını bir gemiye yüklemek yerine birkaç gemiye böldüler. Sonuç olarak bir geminin içindeki yük birkaç yükleyiciye aitti. Gemi battığında zarar paylaşılmış olunuyor, bir kişinin üzerinde kalmıyordu. Bu uygulamanın Çin'de aynı sigortacılığı başlattığını belirtmek doğru olacaktır.

Bilindiği gibi günümüzün sigorta poliçeleri fiziksel anlamdan çok, finansal içerikli olup riskin parasal olarak dağıtılması prensibine dayanmaktadır.

Orta Çağın sosyal kurumlarının başında yer alan ve uzantıları bir çok ülkede günümüze kadar gelen Lonca düzeninin de, sigorta hizmetine benzer uygulamaları vardır. Başka bir deyişle günümüzün sigortacılığının ortaya çıkmasına loncaların da katkısı olmuştur. Ortaçağ loncalarından bazıları oluşturdukları fonlar için üyelerinden düzenli ödemeler alarak, bazı ortak projeleri finanse edip bir nevi sigorta oluşturulmaktaydı. Bu fonlardan bir kısmından üyelere yapılan ödemeler özellikle çeşitli hasarlar için yapılmaktaydı. Bu fonlardan ödeme yapılan hasarlar arasına yangın, hırsızlık ve sel felaketi, mülk ziyarı girmektedir.

Örneğin, İngiltere’de Blessed Mary Loncası 1218’de kuralları arasına “soygun, yangın ya da başka bir talihsizlikten kayba uğrayan lonca üyesine yardım edilir” maddesini eklemiştir. Benzer şekilde 1310’da Killyngholen Loncası “ kadın veya erkek bir lonca üyesinin talihsizlik sonucu evinin yanması halinde, her üye evi yanana yeni bir ev için yarım peni ödeyecektir” şeklinde bir maddeyi kuralları arasına koymuştur.

Yine Lonca sisteminde hayat sigortasının ilk biçimlerini de görmek mümkün olmuştur. Üyelerin görme kaybı, ciddi hastalık ve yaşlılıktan ötürü işlerini yapamaz hale gelmeleri halinde loncanın fonundan yardım almaları söz konusu oluyordu. Kısacası loncalar bugünkü anlamda sigorta şirketlerine dönüşmemesine rağmen, içinde buldukları şartlarda sigorta hizmeti sağlıyorlardı.

Bilindiği gibi bazı sosyal olayların başlangıcı çok ilginç nedenlere veya değişik rastlantılara bağlıdır. Günümüzde çok kişiye, kahvenin bir keyif maddesi olarak kullanılmaya başlaması; Türklerin Viyana surları dibinde Avrupalılara

kahve alışkanlığını aktarması ile sigortacılığın kurumsallaşması arasında bir ilişki olduğu söylene, sanırız ilginç bir açıklama olacaktır. Ancak, gerçek böyle olmuştur; Kahvenin Avrupa'da yaygın olarak kullanılmaya başlaması zamanla, özellikle iş ve dinlenme muhitlerinde kahve servisi yapan kahvehanelerin açılmasına yol açmıştır. Zamanla bazı iş adamları bu kahvehanelerde buluşmaya, iş konuşmaya, hatta aralarındaki iş anlaşmalarını da buralarda sonuçlandırmaya başlamışlardır.

Sigortacılığın gelişmesini anlatan ve sigortacılığın tarihçesini veren kaynakların çoğu, modern sigortacılığın beşiği olarak İngiltere'yi görür. Böyle olmasına rağmen sigortacılığın temel ürünü olan poliçe kelimesinin aslının İtalyancada söz verme anlamına gelen **polizza**' dan türetilmiş olduğunu görüyoruz. Sigortacılığın beşiği olarak nitelenen İngiltere'de Tudor Hanedanı zamanında sigorta işlemi yürüten bürolar yoktu; sigorta işlemi bireyler arasında yapılan özel anlaşmalar şeklinde yürüyordu. Kısacası modern sigortacılığın geliştiği ülke olan İngiltere'de 17. yy' a kadar değişik sigorta işlemleri yapılmış olmasına rağmen, bugünkü anlamda müesseseleşmiş sigorta çalışmalarının başlaması için kahvenin bu ülkede yaygın olarak kullanımının beklenmesi gerekmiştir. 17. yy'da Londra'nın her yanında kahvehaneler açılmış, buralarda iş adamları yoğun olarak toplanmaya başlamışlardır. İşte sigorta dünyasında büyük bir isim olan Lloyd'da böyle bir kahvede doğmuştur.

İngiltere'de geleneksel sigortacılıktan modern sigortacılığa geçişi sağlayan 17.yy' ın sigortacıları, mali yönü çok güçlü olan kişilerdi. Kişisel mal varlığı, verdiği sözleri karşılamaya yeterli olan ve dürüstlüğü şüphe götürmeyen bu kişiler için sahip oldukları "şeref" tüm önemli işlerde bir gereklilikti. Bir iş anlaşmasında verdiği sözden dönen kişi için karşı tarafın mahkemeye başvurması halinde, mahkemeler tarafların birbirlerine verdikleri sözlerin doğruluğunu araştırır ve sözünden dönenin bir nevi şeref, onur gibi önemli

göstergelerini kaybettiği düşünülürdü.

Böyle bir duruma düşmeyi kabul etmek, tarafların herhangi birisinin işine gelmediği için bir anlaşmazlık halinde çok az iş adamı yazılı hukuk sisteminin gereğini yapar ve dava açmak gibi işlemlere giderdi. Sonuç olarak, 17.yy' İngiltere'sinde sigortacılık işlemlerinde çok az döküman kullanılırdı. Genellikle sigorta anlaşmasının detayları bir parça kağıda yazılırdı. Tarafların karşılıklı olarak düzenledikleri bu kağıda sigortacı bir hasar halinde ödemeye razı olduğu miktarı yazar ve imzalırdı. Eğer, sigortayı yaptıran ileri düzeyde bir güvence istiyorsa, yalnızca karşısındakinin şerefini bağlayan bir anlaşmayla yetinmezdi. O zaman, poliçe sigorta işlemi yapan tarafından el yazısı ile yazılırdı ve o günün standart cümlesi olan "ve biz sigortacı olarak kabul ettiğimiz üzere bu yazı veya poliçe, Lombard Caddesi, Royal Exchange veya Londra'nın herhangi bir yerinde yapılan en emin poliçe kadar etkili olacaktır" şeklinde son bulurdu.

17. yy Londra'sında tarafların karşılıklı olarak saptadıkları esasları içeren bir poliçe ile gerçekleştirilen sigortalama işlemi başlangıçta sigortacının ikametgahında yapılıyordu. Ancak, sigorta hizmetine talep artıp, iş büyüyünce ikametgahta çalışma zorlaştı ve müşteri ile sigortacı o dönemin popüler buluşma yeri haline gelen kahvehanelerde görüşmeye, karşılıklı olarak anlaşmalarını yapmaya başladılar.

Edward Lloyd Londra'da Pool'a yakın olan Tower Caddesinde bir kahvehaneye sahipti. O zamanlar Pool, Thames'in Londra köprüsünün aşağısındaki kısmı, Londra'ya gelen tüm gemilerin kargo yükleme ve boşaltma yeri idi. Belki de nehre ve denizcilik dünyasına yakınlığı nedeniyle Lloyd'un kahvehanesi 1860'lı yılların sigortacıları için favori buluşma yeri haline geldi ve kısa zamanda denizcilik sigortası için merkez oldu. Lloyd's tarihçesinden

anlaşıldığı kadarıyla Edward Lloyd kahvehanesini 1691' de Lombard caddesi No 16'ya taşıdı ve 1785'e kadar orada kaldı. Edward Lloyd 1713'te, belki de adının deniz sigortacılığı tarihindeki yerini farketmeden öldü.

Edward Lloyd, kahvehanesine müşteri çekmek için bazı yöntemler aramış ve o zaman için böyle bir yol da bulup, bu nedenle de sigortacıların kendi kahvehanesinde buluşmalarını sağlayabilmişti. Lloyd' un yaptığı, kahvehanesinin bir köşesine, üzerinde sigorta işlemi yapacak olan kişilerin çalışmaları için özel bir kürsü koyup ve yeteri kadar yazı malzemesini bu kürsüde hazır tutmak olmuştur. Bu kürsüden, Kidney adlı bir çocuk, müşterisinin ilgisini çekecek duyurular yapıyor, o anda yapılan bir sigorta poliçesinde müşteriye sağlanan imkanları bir nevi ilan ediyor, benzer esaslı poliçe almak isteyenlere yardımcı olunuyordu. Zamanla duyurularını daha sağlıklı yapmak için Lloyd 1696 da bir gazete bastırdı. Bu gazetede denizcilik hareketleri ve denizcilikle ilgili iş olanaklarına dönük diğer bilgiler yer alıyordu. Bir süre sonra yayınlanmasına son verilen bu gazetenin yerine 1734'te "Lloyd'un Listesi" adlı yeni bir gazete çıkarıldı ve aboneler için basılmaya başlandı. Bu gazete 1740'a kadar haftalık, daha sonra salı ve cumaları basılmaya başlandı. İlgili kişilerin bu gazeteye abone olmak için Lloyd kahvehanesi barında 3 şilin ödemeleri gerekiyordu. Bu listede hisse senedi fiyat detayları, kurlar, gemi hareketleri ile ilgili bilgiler yer alıyordu.

1769'da Lombard caddesi kahvehanesindeki bir kumar olayı yüzünden sigortacılık işlemleri Pope's Head Alley'de yeni bir kahvehaneye taşındı. Bu kuruluşa "Yeni Lloyd Kahvehanesi" adı verildi. Burası, eski kahvehanede bir garson olan Thomas Fielding tarafından kuruldu. Geçen zaman içerisinde sigortacılık işlemleri hızla büyüdüğünden sigorta işlemlerini yapanlar kendi aralarında bir kulüp oluşturmuşlardı. 1771'de bu işi yapanlar arasından

oluşturulan 79 kişilik bir komite sadece sigortacılık yapacak bir merkez oluşturmakla görevlendirilmişti. Böyle bir amaç için belirli bir parayı da ödemeyi kabul eden kişilerin oluşturduğu birliğin çalışma merkezi, John Julius Angestein'in odalarına taşınmış ve orada bir yüzyıldan fazla kalmıştır.

Organize sigortacılığın başladığı İngiltere'de 1710 yılında Londra'da kurulan The Sun Insurance Office Ltd., dünyadaki en eski sigorta şirketi olarak kabul edilmektedir. 1720' de kurulan The Royal Exchange Assurance ve The London Assurance şirketlerine kraliyet tarafından organize denizcilik sigortası imtiyazı verilmiştir. Ancak bu şirket kahvelerde ya da başka yerlerde sigortalama işini yapanların haklarını korumuştur. Tanınmış sigorta şirketlerinden olan The Society for Equitable Assurances on Lives and Survivorships (şimdi Equitable life Assurance Society 'dir) 7 Eylül 1762'de kurulmuştur.

Amerika'da kurumsal anlamda ilk sigorta olgusu 1735' te oluşturulan Friendly Society' dir. 1752' de ülkedeki en eski sigorta türü olan yangın sigortası, 1759' da da hayat sigortası başlamıştır.

Bir anlamda riski bireyin omuzlarından, onu taşımak isteyeneye aktarılması olarak düşünülebilecek ve sigortalıyı istenmeyen bir olay gerçekleştiğinde maddi kayba karşı korumayı hedefleyen sigorta hizmeti üretimi, günümüzdeki şeklini alana kadar uzun bir yol katetmiştir. Yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız gibi bir iş olarak sigortacılık fikrinin doğuşu hayli eskidir. Kısacası, sigorta işlemi bugünkü etkinliğini yıllar süren çalışmalara borçludur.

3. SİGORTACILIĞIN GENEL ESASLARI

3.1. Sigortanın Unsurları

Sigortanın tanımından yararlanarak unsurlarını, aşağıdaki şekilde maddelere ayırmak mümkündür;

a) Kişilerin özel çıkarları, serbest iradeleriyle güvence altına alınmaktadır.

b) Hasar tesadüfi olarak meydana gelmelidir. Aksi takdirde sigortacı, sigortalıya karşı hiçbir şekilde sorumlu tutulamaz.

c) Belirli bir riskin aynı derecede tehdidi altında bulunan çok sayıda ve benzer üniteler bir araya getirilmelidir.

Yeteri kadar ünite bir araya getirilerek, bu ünitelerin herbiri için söz konusu olan belirsiz kayıplar belirli ve tahmin edilebilir kayıplar haline getirilir⁶.

d) Hasar para birimi ile ölçülebilmelidir.

e) Hasar ani ve beklenmedik olmalıdır.

3.2. Sigortanın Temel Prensipleri

3.2.1. Azami Hüsünüyet (İyi Niyet) Prensipleri:

Sigorta sözleşmesinin yapılmasında ve sözleşmeden doğan bütün ilişkilerde tarafların iyi niyetli olmaları gereklidir. Sigortalı her türlü doğru bilgiyi

⁶Pekiner, s. 18-19.

sigortacıya bildirmek, hasar anında zararın azaltılması için gereken tüm yükümlülükleri yerine getirmek durumundadır. Sigortacı ise hasarın gerçekleşmesi halinde, hasarı en kısa zamanda tespit ederek tazminatı ödemekle yükümlüdür. Sigorta ettirenin kötü niyetle hareket ettiği anlaşılırsa sigortacı sözleşmeden cayabilir, tahakkuk eden sigorta primine hak kazanır, primi iade etmek zorunda değildir. Sigortacı, sigorta ettirenin kasten yanlış beyanda bulunması nedenine dayanarak sözleşmeden caymak isterse bu hakkını, gerçeği öğrendiği tarihten itibaren bir ay içinde ya iadeli taahhütlü mektup, ya da noter aracılığıyla ihtarname göndererek kullanabilir.

Sigorta sözleşmesi yapıldıktan sonra şartlarda bazı değişiklikler olduğu takdirde, sigortacı bu durumu öğrendiği tarihten itibaren 8 gün içinde sözleşmeyi feshedebilir. Eğer fesih hakkını kullanmazsa sözleşme aynen devam eder.

3.2.2. Sigortalanabilir Menfaat Prensibi:

Sigorta sözleşmesi yapılırken ve hasar anında, sigortalanabilir bir menfaat ilişkisinin bulunması gerekir. Rizikonun gerçekleşmesi ile sigortalının yasal, para ile ölçülebilir bir zararı ve fiziki bir kaybı olmalıdır. Sigortalanabilir menfaati; malik, malikin adi veya rehinli alacaklısı, malike karşı sorumlu olan acente, kiracı, komisyoncu gibi, malın korunmasında gerçekten menfaati olan kimseler ya da bunların kanuni temsilcileri sigorta ettirebilirler.

Kanunlara, ahlaka, adaba aykırı işlemler sonucu doğacak menfaatler sigorta edilemez. Hayat sigortalarında, sigortalanabilir menfaat prensibinin sözleşme yapıldığı sırada olması yeterlidir.

3.2.3. Tazminat Prensibi:

Rizikonun gerçekleşmesi sonucu sigorta değeri (sigorta konusunun tam değeri) ve sigorta bedelini (poliçede görülen azami miktar) gözönüne alarak, sigortalının hasardan önceki duruma gelmesini sağlamak için, sigortayı bir kazanç vasıtası haline getirmeden gerçek hasarını karşılamaktır. Hayat ve ferdi kaza sigortalarında bu kural uygulanmaz.

3.2.4. Halefiyet Prensibi (Hakların Devri):

Sigortacı ödemiş olduğu tazminat miktarı kadar sigortalısının yerine geçerek, hasara sebebiyet vermiş olan üçüncü şahıslardan tazminatı geri isteme hakkına sahip olur. Bu prensipten amaç, sigortalının hem sigortacıdan, hem de hasara sebebiyet veren kişiden tazminat olarak kar etmesini önlemektir. Bu prensipte hayat ve ferdi kaza sigortalarında uygulanmaz.

3.2.5. Yakın Sebep İlişkisi:

Sigortalının meydana gelen zarardan doğan hasarını sigortacıdan alabilmesi için hasarı oluşturan sebeplerin mutlaka poliçe ile teminat altına alınan tehlikelerden ileri gelmesi gereklidir. Yakın sebep tesir itibariyle hasara en yakın sebep olup, zaman itibariyle daima en son olması gerekli değildir. Hayat ve ferdi kaza sigortalarında, harp rizikosu dışında yakın sebep prensibi önemli değildir.

3.2.6. Aşkın ve Eksik Sigorta

Bu kavramlar; genellikle sigorta değeri ve sigorta bedeli arasında olması gereken eşitlik bozulduğunda ortaya çıkar. Sigorta değeri, sigorta

olunan menfaatin tam değerine denir. Sigorta bedeli ise, taraflarca kararlaştırılan ve sigorta poliçesinde gösterilen ve rizikonun gerçekteşmesi halinde sigortacının ödeyeceği azami miktardır⁷.

Aşkın Sigorta, sigorta bedelinin sigorta değerinin üzerinde beyan edilmesi halidir. Sigorta bedeli, sigorta değerinin üstünde de olsa ödenecek tazminat sigorta değerini hiç bir zaman aşamaz.

Sigortalı, sigorta bedelini tazminat olarak alırsa hasar tazminatından kar ve kazanç sağlamış olur ki, bu sigortanın temel prensiplerine aykırıdır. Aşkın sigortanın varlığı genellikle rizikonun gerçekteştiği sırada öğrenilir. Aşkın sigorta yapıldığı takdirde, sigorta bedelinin gerçekteşere indirilmesi ve indirilen miktar için önceden alınmış olan fazla primin gün esasına göre iadesi gerekir.

Eksik Sigorta, sigorta bedelinin sigorta değerinin altında beyan edilmesi halidir. Bu durum hasar anında ortaya çıkarsa, sigortalı ile sigortacı arasında anlaşmazlıklara yol açmakta ve sigortalının zarara uğraması kaçınılmaz olmaktadır. Tam hasar halinde sigorta bedeli kadar ödeme yapılır, sigorta değeri ile sigorta bedeli arasındaki fark sigortalı tarafından karşılanır.

Kısmi hasar olması halinde sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki oran kuralı uygulanarak tazminat ödenir.

Örneğin; Sigorta Değeri : 1.000.000.000. TL

Sigorta Bedeli : 500.000.000. TL.

Hasar : 250.000.000. TL.

⁷Genel Sigorta, Eğitim Nottarı, s. 9-10.

olarak tesbit edildiğinde, Sigorta bedeli Sigorta değerinin % 50'si oranında olduğu için ödenecek tazminat; 125.000.000 TL. olacaktır

3.2.7. Müşterek Sigorta, Çifte Sigorta ve Kısmi Sigorta

Müşterek Sigorta : Bir menfaatin birden çok sigortacı tarafından aynı zamanda ve aynı rizikolara karşı sigortalanmasına denir. Müşterek sigorta da, sözleşmelerde kabul edilen bedellerin toplamı, sigorta değerini aşıyorsa aşan kısım geçersiz sayılır ve her sigortacı, sigorta bedellerinin toplamına göre kendi sigorta ettiği oranda sorumlu olur.

Müşterek sigortadan bahsedebilmek için bütün şartların aynı zamanda ve birlikte var olması gerekir. Bu şartlar;

- Birden çok sigortacı olmalıdır.
- Sigorta konusu edilen menfaat aynı olmalıdır.
- Sigorta edilen tehlike aynı olmalıdır.
- Birden çok sigorta şirketi ile ayrı ayrı yapılmış olan sigorta poliçelerinde, hepsi aynı menfaati, aynı zamanda sigorta etmiş olmalıdırlar⁸.

Çifte Sigorta : T.T.K. 1286. maddesine göre değerinin tamamı sigorta olunan bir menfaat aynı rizikolara karşı birden çok defa sigorta edilemez. Sigorta edilmişse de, sigortacılar eğer isterlerse, karşılıklı anlaşma sonucu sigorta değeri kadar oranı aralarında pay ederek teminat altına alabilirler.

Kısmi Sigorta : Kısmi sigorta da sigorta konusu menfaat, ayrı

⁸Genel Sigorta, s. 12.

tarihlerde aynı rizikoya karşı, aynı süre için, birden fazla sigorta şirketine sigorta edilmiştir. Bu durumda her sigortacı kendi taahhüt ettiği bedele kadar sorumludur. Sigorta bedeli sigorta değerini geçerse, sigorta değerini aşan kısım, tarih sırası itibariyle geçersizdir. Aynı günde yapılan sözleşmeler, aynı anda yapılmış sayılır. (T.T.K. 1287. madde)

3.3. Sigorta Türleri

Günümüzde insanlığın insanlığın yararlandığı kurumların tamamına yakını gelişmek ve mevcut olgunluğa ulaşmak için küçümsenmeyecek bir evrim geçirmiştir. Bu tür kurumlar olgunlaştıkları her bir dönemde yeni bir fonksiyonu üstlenmiş, özelliğini kaybeden fonksiyonlarını ise devreden çıkarmıştır. Müşterisi adına riski üstlenen veya riskin dağılımını gerçekleştiren sigortacılıkta, beşeri sorunların bazılarını çözmek için insanlar tarafından oluşturulan diğer kuruluşlar gibi, gelişmek için büyük bir yol katetmiştir. Hatta sigortacılığın hala gelişen bir uygulama alanı olduğunu ve gelecekte de önemli gelişmeler göstereceğini söyleyebiliriz.

Şimdi sürekli gelişen bu sektörü ana başlıklar altında bölümlere ayırarak, branşları açıklamaya çalışalım.

Sigorta öncelikle **Sosyal Sigortalar** ve **Özel Sigortalar** olarak iki ana bölüme ayrılır. Bu iki bölüm arasında kesin ayırım çizgisi yoktur, uygulama açısından ülkeden ülkeye farklılık gösterebilir⁹.

Genel olarak kamu kuruluşları tarafından yürütülen sosyal sigortalar,

⁹Ali Bozer, **Sigorta Hukuku**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara, 1981, s. 13.

esas itibariyle insanların yaşlılık, hastalık, analık, iş kazaları, ölüm gibi hallerinde kendilerine veya mirascılarına belirli yardımlar sağlar. Sosyal sigortalar **mecburi** mahiyettedir. Ülkemizdeki sosyal sigorta hizmetleri T.C. Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur gibi kamu kuruluşları tarafından yürütülmektedir.

Özel sigortalar prensip olarak **ihtiyari**'dir. Ancak bunun da bazı istisnaları vardır. Örneğin, trafik mali mesuliyet sigortaları özel sigortalar kapsamına girmekle beraber mecburi mahiyettedir. Yine özel sigortalardan olan yangın sigortaları, İsviçre'nin birçok kantonunda mecburi uygulama görmektedir.

Tablo 1: Sosyal Sigorta ve Özel Sigorta Ayırımı

<u>Sosyal Sigorta</u>	<u>Özel Sigorta</u>
Genel Menfaatler.....	Özel menfaatler
Zorunlu.....	İsteğe bağlı
Sadece belirli bir gruba açık.....	Herkese açık
Kanun esası.....	Sözleşme esası
Prim oranı sigortalının..... gelirine ve mesleğine göre belirlenir.	Prim oranı ünitenin tehlike derecesine göre belirlenir.

Tezimizin konusunu içeren özel sigortalar (bundan sonra sadece sigorta olarak anılacaktır) **Deniz Sigortaları ve Kara Sigortaları** diye iki büyük kolda toplanmaktadır.

Deniz sigortaları, denizde meydana gelebilecek tehlikelere karşı gerek teknelerin kendilerini, gerekse de yüklerini teminata konu eder. Deniz sigortalarının kapsamı dışında kalanlar ise kara sigortalarının konusunu teşkil eder.

Kara sigortaları da kendi arasında değişik kollara ayrılmıştır. Bu konuda değişik tasnifler yapılmıştır. Türk Ticaret Kanunu'nda kara sigortaları, **mal** ve **can** diye iki gruba ayrılmıştır. Sonradan gelişen sorumluluk sigortaları bu iki grubun da dışında kaldığından bu ayırım yetersiz kalmıştır. Dünyada bazı uzmanlar tarafından kara sigortaları, **zarar sigortaları** ve **şahıs sigortaları** şeklinde ikiye ayrılmıştır ve, sorumluluk sigortaları birinci grubun içinde yer almaktadır¹⁰. Aynı şekilde yapılan bir diğer ayırım da **taminat sigortaları** ve **bedel sigortaları** şeklindedir. Bizim de benimsediğimiz bu ayrıma göre, hayat ve ferdi kaza sigortaları bedel; yangın, kaza, makina-montaj, tarım ve sorumluluk sigortaları tazminat grubuna girer.

Bedel sigortalarının en belirgin özelliği, poliçede kayıtlı sigorta bedelinin tazminata esas teşkil etmesidir. Örneğin bedel sigortalarından olan hayat sigortalarında, insan hayatının değeri objektif ölçülere vurulamadığından, sigortalı dilediği sigorta bedeli üzerinden sigorta yaptırabilir ve tazminata bu bedel esas teşkil eder.

Tazminat sigortalarında ise amaç, uğranılan gerçek ekonomik kaybı karşılamaktır. Sigorta hiç bir zaman kar vasıtası değildir. Poliçede yazılı sigorta bedeli, sigortacının sorumluluğunu sınırlar. Fakat bu bedel tazminata esas teşkil etmez. Örneğin, piyasa rayiç değeri 1 milyar TL olan bir otomobili yanma, çapma, çalınma risklerine karşı 2 milyar TL'ye sigorta ettiren bir kişi, teminat

¹⁰Bozer, s. 80.

kapsamındaki risklerin gerçekleşmesi halinde 2 milyar TL alamaz. Gerçek kaybı olan 1 milyar TL tazminat alır.

Bedel ve tazminat sigortaları özelliklerinin doğal sonucu olarak, bedel sigortaları birden fazla sigorta şirketine yaptırılabilir, tazminat sigortaları ise gerçek değerinin üzerinde, birden fazla sigorta şirketine yaptırılmaz, yaptırılrsa bile gerçek değeri aşan kısmı geçerli olmaz.

Yine bir diğer ayırım da sigorta işletmelerinin faaliyet kapsamı, sigorta işletmesinin amacı, fonksiyonu ve yapılan işlerin vadelerine göre **hayat sigortası** ve **hayat dışı sigorta** olarak yapılmıştır.

Sigorta işlemleri, sigortalanan riskin süresi bakımından, iki temel yapı üzerine kurulmuştur. Bunlar, kısa vadeli ve uzun vadeli sigortacılıktır¹¹.

Hayat sigortası uzun vadelidir ve genelde uzun süreli riskleri kapsar. Hayat poliçesinde sigortalıya ödenecek tazminat miktarı ve zamanı başlangıçta bellidir. Bu hesaplamalar aktüerya tekniklerine göre yapılır. Bu tür sigortacılık genellikle uzun vadeli bir tasarruf olarak düşünülür. Toplanan primler çeşitli yerlerde karlı bir biçimde işletilir ve poliçe dönemi sonunda yapılan ödemeye katkıda bulunur.

Hayat dışı sigortacılık ise kısa vadelidir ve genelde kısa süreli riskleri kapsar. Bu işlemlerle faaliyet gösteren sigorta işletmelerine mal ve sorumluluk sigortası işletmeleri adı da verilir.

¹¹Necdet Sağlam, **Sigorta işletmelerinde Mali Tabloların Hazırlanması ve Avrupa Birliğine Uyum**, Eskişehir, 1996, Etam A.Ş., s. 16.

3.4. SİGORTA BRANŞLARI

Hayat Branşları

Ölüm Hali Sigortaları

Grup Hayat Sigortaları

Maluliyet Sigortası

Ferdi Kaza ve Sağlık Sigortaları

Hayat Dışı Branşlar

Yangın Sigortaları

Kaza Sigortaları

Nakliyat Sigortaları

Makina - Montaj Sigortaları

Tarım Sigortaları

Diğer Sigortalar

3.4.1. Hayat Sigortaları

Hayat sigortası, sigorta branşları içinde en önemlilerinden birisidir. Hayat sigortası toplumda ek güvence ihtiyacının karşılanması ve refah düzeyinin yükseltilmesinde önemli bir rol oynar. Bu sigorta, küçük tasarrufların uzun süreli birikimine olanak sağlamak suretiyle artan bir hızla fon oluşturur¹².

Hayat sigortası, kişilerin ve ailelerin hayatlarını güvence altına almak, çocukların yetişmeleri ve ekonomik bağımsızlıklarına kavuşmalarına yardımcı

¹²Erhan Dumanlı, *Para ve Sermaye Piyasası Dergisi (Sigortacılık, özel sayısı)*, 1988, s. 11.

olmak amacıyla yapılmaktadır¹³. Hayat sigortaları insanlara iki tür güvence sağlamaktadır ve bu güvenceye göre bu sigortalara; **risk sigortası** ve **birikim sigortası** şeklinde isimler verilir.

Risk sigortası; sigortalıların sakatlık, sürekli maluliyet, hastalık, yaşamın sona ermesi (bu durumda sigorta varislerini kapsama alır) gibi hallere karşı maddi teminat sağlamak için yapılan sigortaya denir¹⁴.

Birikim sigortası ise, sigortalının küçük tasarruflarının değerlendirilmesi ve güvence altına alınması yoluyla hizmet sunulmasıdır.

Türkiye’de, yukarıda da belirttiğimiz gibi hayat branşında; ölüm hali, grup hayat sigortası, maluliyet sigortası, ferdi kaza ve sağlık sigortası uygulanmaktadır.

3.4.1.1. Ölüm Hali Sigortası

Ölüm hali sigortası, sigortalının ölümü halinde, geride kalan varislerine ödeme yapılmasını sağlar. İstatistiklere ve olasılıklara göre, ölüm oranları belirlenir ve bu oranlar ışığında sigortalının mesleği, yaşı, yaşadığı bölge gibi kriterler de gözönünde bulundurulur. Ölüm halinde, sigorta sözleşmesinde gösterilen varislere ödeme, toptan veya taksitler halinde yapılabilir.

3.4.1.2. Grup Hayat Sigortası

Grup olarak risklere karşı korunmak amacıyla, sigorta yaptırılmasına

¹³Özdemir Akmut, **Hayat Sigortası Teori ve Türkiye Uygulaması**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayın No: 447, Sevinç Matbaası 1980, s. 11.

¹⁴Ali Neysi, “Gelişmekte olan ülkelerde hayat sigortacılığı” 22-23 Mayıs 1991 Hayat Sigortası Semineri Tebliği, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Matbaası, s. 21.

grup sigortası denir. Sigorta edilenler, belirli bir endüstride çalışanlar, bir sendikanın üyeleri gibi gruplardır. Bu sigorta; işveren, sendika veya meslek kuruluşu ile sigortacı arasında yapılan bir sözleşme ile yapılır. Grup sigortalarında emekli sandıklarının görevini üstlenirler.

Grup hayat sigortası; kısmen genel, kısmen de özel amaçları içerdiğinden, sosyal sigorta ile özel sigorta arasında yer alır ve genellikle bir yıllık süre için yapılır. Bu sigorta biçimi süre bitiminde yenilenebilir.

3.4.1.3. Maluliyet Sigortası

Maluliyet, insanın sürekli ya da kısmi iş kaybıdır. Maluliyetin ne zaman ortaya çıkacağı bilinmez. Maluliyet sigortasında sigortalı, meslek ve yaş gibi kriterlere göre prim öder. Maluliyet durumunun ortaya çıkmasıyla sigortalıya, iş gücü kaybıyla orantılı olarak ödeme yapılır. Maluliyet sonrası sigortalı ölürse, sigortalının yakınları (varisleri) sigortadan yararlanır¹⁵.

3.4.1.4. Ferdi Kaza ve Sağlık Sigortası

Sigortalının vücudunda, kaza ve hastalık nedeniyle meydana gelen rahatsızlıkların giderilmesi için, tedavi ve bakım giderlerinin sigortacı tarafından karşılanmasını sağlayan sigorta çeşididir. Sigortalının ödeyeceği prim, sigortalının yaşı ve sağlığı ile orantılı olarak belirlenir.

Sigortalının bilinçli olarak neden olduğu hasarlar, doğal afetler, isyan, savaş gibi durumlarda meydana gelen hastalık ve kazalar, sigorta kapsamına alınmayabilir¹⁶.

¹⁵Sağlam, s. 20. ✓

¹⁶Akmut ,s 17-18.

3.4.1.5. Özel Durum Sigortası

Sigortalının kara katılması, intihar ve yaşama hali sigortası (emeklilik) gibi özel durumlar için yapılan sigortalardır.

Bunlardan yaşama hali hayat sigortasında amaç, belirli bir yaştan veya belirli bir süreden sonra sermaye birikimi veya gelir elde ederek hayat güvencesi sağlamaktır. Bu çeşit sigortalara "tasarrufa bağlı hayat sigortası" denilmektedir.

3.4.2. Hayat Dışı Sigortalar

Hayat dışı sigortalar, işletme ve şahısların maddi varlıklarını tehdit eden para ile ölçülebilen risklere karşı bu varlıkların sigorta güvencesi altına alınmasını sağlar. Belirli bir prim karşılığı bu varlıklar sigorta kapsamına alınırlar. Hasarın gerçekleşmesi halinde sigorta bedeli sigortacıya ödenir.

Hayat dışı sigortalar kendi aralarında; yangın, nakliye (taşıma), kaza, tarım (ziraat) ve makine-montaj gibi gruplara ayrılır. Bunlar aşağıda kısaca açıklanmıştır

3.4.2.1. Yangın Sigortası

Yangın sigortası, maddi varlıkları yangın ve yangının yol açtığı hasarlara karşı korumak amacıyla doğmuştur. Yangın sigortası; ev, depo, fabrika, mağaza gibi gayrimenkuller ile ev eşyası, makine, teçhizat, demirbaş, ticari mal ve menkul varlıkları, yangın ve yangının verdiği hasarlara karşı teminat altına alır. Yangın sigorta teminatı maddi kayıp ve hasarları kapsamaktadır. Dolayısıyla

bedeni hasarlar için teminat verilmez¹⁷. Sigorta bedeli üzerinden yangın riskinin derecesine göre, sigorta işletmesine prim ödenir. Risk derecelenmesi, geçmişteki zarar (hasar) istatistiklerinden faydalanılarak yapılır.

Yangının meydana gelmesinden sonra, sigorta eksperleri ve konunun uzmanları, hasar tespiti yapar ve belirlenen hasarla orantılı olarak sigorta poliçesinde belirlenen bedel sigortalıya ödenir.

Bir takım kötü niyetli kişiler kasıtlı olarak yangın çıkararak, sigorta işletmesinden sigorta bedeli kadar para almak isteyebilirler. Bu durumda kasıt unsuru belirlenebilir ise, bu sigorta sözleşmesi geçersiz sayılır (T.T.K. madde 1304).

Savaş, istila, deprem, isyan gibi durumlar sonucu ortaya çıkan bütün hasarlar sigorta kapsamı dışında tutulur. Ayrıca sigorta sözleşmesinde belirlemek koşuluyla ¹⁸;

-Fırtına, seylap (su baskını), yer kayması, toprak kayması, kar ağırlığı gibi tabi afetlerden meydana gelen yangınlar,

-Grev, lokavt, kargaşalık ve halk hareketleri sonucu ortaya çıkan yangınlar,

-Deprem, uçak düşmesi, araç çarpması,

gibi durumlarda ortaya çıkacak yangın hasarları sigorta kapsamına alınabilir.

¹⁷ Akatlı, s. 35.

¹⁸ T.C. Başbakanlık Sigorta Murakabe Kurulu, Yangın Sigortaları Genel Şartnamesi madde 2.

3.4.2.2. Kaza Sigortası

Kaza riski, işletmeler ve insanları korkutan en önemli riskler arasında yer alır. "Kaza", sigortalının beklemediği ve tasarlanmayan hasarlı bir olaydır. Diğer bir ifade ile kaza; dışarıdan ve aniden meydana gelen bilinçsiz bir olayın, sigortalının mal veya can varlığı üzerinde hasar bırakmasıdır.

Kaza sigortasının amacı, sigortalının bir kaza sonucunda uğrayacağı ekonomik ve işgücü kayıplarının sigortacı tarafından karşılanmasıdır.

Kaza sigortasına genellikle, Oto Kasko, Yeşil Kart Sigortası, Mecburi Mali Mesuliyet, ihtiyari Mali Mesuliyet, İşveren Mali Mesuliyet, Ferdi Kaza, Diğer Mali Mesuliyet, Hırsızlık, Cam Kırılması, Uçak, Tekne Kazası gibi benzer konular girer.

3.4.2.3. Nakliye Sigortası

Nakliye (Taşımacılık) sigortası; belli bir prim karşılığında, insanların ve mallarının belirli bir yerden hareket edip belli bir yere varıncaya kadar kara, deniz ve demiryolu ile yapılan yük ve yolcu taşıması sırasında ortaya çıkabilecek zararların sigorta işletmesince üstlenilmesidir¹⁹. Ayrıca bu sigorta, yolcu ve mal taşıyan araçları da sigorta kapsamına alır.

Nakliye sigortasını genellikle, sanayi işletmeleri, ihracatçılar, ithalatçılar, nakliye işletmeleri, bankalar ve seyahat işletmeleri yaptırırlar. Nakliye sigortalarına genellikle, Mal, Tekne, Navlun, CMR (Kara yoluyla uluslararası

¹⁹Mehmet Ali Aktuğlu, **Sigorta Muhasebesi**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. yayınları no: 6, s. 50.

eşya taşınması), İhracat, İthalat, Akreditif sigortası ve diğer bazı konular girer.

3.4.2.4. Makine- Montaj Sigortası

Makine sigortası, makinenin kullanımı sırasında ani olarak meydana gelen mali kayıpların sigorta kapsamına alınmasıdır. Makine terimi geniş anlamda kullanılmıştır ve bu terim her türlü makinaları, makinalı tesisleri, alet ve aygıtları kapsar²⁰.

Makine sigortaları, ani olarak gerçekleşen beklenmedik bir hasarın sonucundaki kayıpları kapsadığı için, kaza sigortalarına benzerlik gösterir.

Montaj sigortası ise; makinaların montaj ve denemeleri sırasında uğradıkları hasarları teminat altına alan bir sigorta çeşitidir. Bu sigorta kapsamına makineler, demir ve çelik yapılar, vinç, boşaltma tesisi, iskele, yardımcı makineler, alet ve aygıtlar girer²¹. Makine montaj sigortaları her ülkenin kendi koşulları içinde gelişmekte; çok farklı olmamakla beraber poliçe koşulları ve uygulaması ülkeden ülkeye değişebilmektedir²².

3.4.2.5. Tarım Sigortası

Tarım (Ziraat) sigortası, dolu ve hayvan hayat sigortası olarak ikiye ayrılır.

- Dolu Sigortası, dolu tanelerinin vurması ile tarım ürünlerinde meydana gelecek hasarların, sigorta teminatı altına alınmasını sağlar. Bu sigorta, bütün

²⁰Pekiner, s. 43-44.

²¹Sağlam, s. 23.

²²Yaşar Karayalçın, "Makina ve Montaj Sigortaları", Sigorta Hukuku Dergisi,(cilt 2, sayı 1-2, 1984), s. 86.

tarım ürünlerini içine alacağı gibi, sadece belli bir ürün çeşidi için de yapılabilir. Bu sigortanın diğer sigortalardan farkı; verim kayıplarının da sigorta kapsamına alınmasıdır.

Dolu sigortasında, ürünün yetiştiği sahanın verim derecesi, ürünün randımanı ve fiyatı birbirleriyle çarpılarak sigorta tutarı hesaplanır. Bu sigortada, sigorta işletmeleri yer, zaman ve ürün çeşidi riskini dağıtarak, zarardan daha az etkilenmeyi hedeflerler.

Hayvan sigortaları genellikle taşıma işlerinde kullanılan hayvanları, meslek hayvanlarını (sirk hayvanları gibi), ev hayvanları ve spor hayvanlarını kapsar. Hayvanın yaşı ve bulunduğu risk derecesine göre, prim ödenir. Hayvanın; ölmesi, çalınması, kazaya uğraması veya sakatlanması vb. sonucunda sigorta poliçesinde belirtilen bedel sigortalıya ödenir.

3.4.2.6. Diğer Sigortalar

Yukarıda açıklanan gruplar içinde yer almayan sigortaları, diğer sigortalar olarak sınıflamak mümkündür. İnşaat sigortası, meslek sigortası, işletme faaliyetlerinin kesilmesine karşı sigorta, aşınma sigortası, hukuki himaye sigortası, ihracat ve ithalat sigortası, kredi sigortası vb. bu sigorta grubunda yer alabilir.

4. REASÜRANS ANLAŞMALARI

Daha ileride tanımı verilecek olan "Reasürans" Türkçe'ye "Mükerrer Sigorta" şeklinde çevrilmiş, mevzuatımızda bu şekilde kullanılmış ve 1927 yılında çıkarılmış 1160 sayılı kanuna bu ad verilmiş, bulunmaktadır²³.

Reasürans'ın ilk şekillerine, şahıslar tarafından sağlanan deniz sigortalarında, her türlü teknik esastan mahrum şekilde rastlanır²⁴. Reasürans konusunda ilk resmi mevzuat da deniz sigortalarında görülmektedir. Fransa'da 1681 yılında, Colbert tarafından hazırlanan 14. yy'da Louis tarafından yayınlanan Deniz Fermanı'nda konuya ilişkin şu kural yer almaktadır. "Şayet, sigortacılar veya onlardan biri, herhangi bir poliçeyi imzaladıktan sonra pişman olur veya korkar, ya da bir gemiyi sigorta etmek istemezse, bunu başkalarına daha yüksek veya daha düşük fiyatla reasüre ettirmek serbestisine sahiptir".

Hemart, reasüransın basit bir tanımını yapmaktadır: "Reasürans, bir sigortacının, üstlendiği rizikoların tamamı veya bir kısmı için belirli bir prim karşılığında bir reasürörden teminat elde etmesidir.

Reasürans "tekrar sigorta" anlamına gelir. Sigortacı, reasürans işletmesi ile yaptığı sözleşmeyle, kendi yapmış olduğu sigorta sözleşmelerinin sonuçlarına karşı, reasürans işlemi aracılığıyla korunur. Daha açıkça belirtmek gerekirse, sigortacı üzerine aldığı risklerin bir kısmını veya tamamını, belirli bir prim karşılığı, başka bir sigorta işletmesine devreder²⁵.

Reasürans işlemi üç şekilde yapılabilir²⁶.

-Riskleri üzerine alan bir sigorta işletmesi, üzerine aldığı riskleri diğer bir sigorta işletmesine devredebilir. (yani sigorta işletmeleri arasında karşılıklı iş verme biçiminde yapılabilir) Buna **restrosesyon** denir.

²³Mükerrer sigorta hakkında kanun, **Resmî Gazete**, 1.8.1927, sayı 647.

²⁴P. Thorin, **Yangın Reasüransı**, Çeviren, Z. Zeybekoğlu, İstanbul, 1947, s. 35.

²⁵İlker Akat, **Türkiye'de Teknik ve Ekonomik Veciheleri İle Reasürans**, İzmir, İzmir Ticaret Odası Yayını no: 86, 1965, s. 11.

²⁶Vedat Baydar, **Türkiye'de Reasürans İnhisarı**, İstanbul, İstanbul Matbaası, 1965, s. 15-31.

-Sigorta işletmeleri riskleri ortaklaşa olarak paylaşmak amacıyla bir topluluk (pools) oluşturabilirler ve işletmelerin üzerine aldıkları riskler, bu topluluğa tekrar sigorta ettirilir.

-Sigorta işletmeleri üzerine aldıkları riskleri, sadece reasürans işiyle uğraşan reasürans işletmelerine devredebilirler.

Sigorta işletmesi üzerine aldığı risklerin bir kısmını devretmeyip elinde tutar ve önceden belirlenen bu kısma (saklama payına) **konservasyon** denir.

Konservasyonun saptanması esas itibariyle sigortacıya aittir. Ancak sigortacı bu konuda sınırsız hareket edemez. Yasalar gereği konservasyon hadlerini gösteren tabloları Ticaret Bakanlığı'na sunmaya, daha sonra da yapılacak değişiklikleri bildirmeye mecburdur.

Uygulamada, hemen her sigortacının konservasyon tablosu birbirinden farklıdır. Çünkü sigortacıların gerek mali gerekse teknik yapıları birbirinden farklıdır. Sigortacıların konservasyonlarını tayinde kullanılan kesin ve objektif formüller yoktur. Ancak uzun zamandan beri uygulanan tecrübeye dayalı bazı metodlar vardır.

Bu metodlarda kullanılan belli başlı unsurlar şunlardır:

- Sigortacının mali gücü (Sermayesi, serbest karşılıkları, nakit durumu)
- Sigortalı rizikoların sayısı, elde edilen prim toplamı.
- Riziko gruplarının (ticari, sınai gibi) hasar-prim oranları, bunlardan azami sapmalar.

_ Rizikoların özellikleri, EML²⁷ durumları.

4.1. Reasürans Prensipleri

4.1.1. Kader Birliği Prensipleri

Buradaki kaderin, mutlak suretle izlenmesi veya paylaşılması prensibi sınırsız değildir. Oldukça yeni sayılan bu kavram, esas itibariyle, sigortacının teknik kararlarının, rizikonun kabulü, tarifelendirilmesi, hasarın tespiti ve tasfiyesi gibi, sonucunun reasürör tarafından izleneceğini ifade etmektedir. Ancak reasürörün bu mecburiyeti; sigortacının, reasürörün menfaatini zedeleyen kasti veya ağır kusuru halinde ortadan kalkmaktadır.

Prensibin amacı; anlaşma ile ilgili işlerde sedan ve reasürör arasında bir ortaklık ilişkisi öngörülmesi, iyi veya kötü, sedanın başına ne gelirse bunun reasürör tarafından paylaşılması, trete ile ilgili herhangi bir konuda sedanın aldığı kararın veya yaptığı uygulamanın, kendisine danışılmamış olsa bile otomatik şekilde reasürörü de bağlaması gerektiğidir. Bu anlayış açıkça, sesyon devrindeki hata ve ihmalleri, hasarların ihtilaf konusu yapılmasını veya Ex-Gratia (lütuf ödemeleri) ödemeleri ve sedanın uygun göreceği bilimum hasar anlaşmalarını kapsamına alır²⁸.

4.1.2. Hata ve İhmal ,Reasürörün İnceleme Hakkı:

Tretelerde yer alan Hata ve İhmal klozu ile esas itibariyle sedanın hakkının korunması öngörülmüştür. Gerçekten, küçük bir hata veya unutkanlık neticesi, reasüröre gerekli bilginin verilmemiş olmasıyla sigortacının reasürans

²⁷Estimated Maximum Loss (tahmini en yüksek hasar).

²⁸Nomer, s. 191.

teminatından yoksun kalması pek haklı görülemez. Tabiatıyla hata ve ihmallerin de süratle düzeltilmesi esastır. Aynı şartlarda reasürörün de bu hükümden yararlanması doğaldır.

Bu kavram Salzman tarafından şöyle formüle edilmiştir: "Hata ve ihmal, tarafların hakkını hiç etkilemez ancak bunların mümkün olduğunca çabuk düzeltilmesi gerekir." Ancak uygulamada, reasüröre ait bu hakkın pek fazla kullanıldığına rastlanmaz²⁹.

4.1.3. Anlaşmazlıkların Çözümü, Hakem Heyeti, Hakkaniyet Prensibi

Reasürans uygulamasıyla ilgili olarak, taraflar arasında çıkabilecek ve karşılıklı görüşmelerle halledilemeyecek anlaşmazlıkların çözümü için bütün trete metinlerine tahkim hükmü konulur. Buna göre, taraflar birer hakem tayin ederler. Uygulamada reasürör ile sedan arasında anlaşmazlık çıkma ihtimali çok azdır.

4.2. Reasürans Türleri

Reasürans türleri sigortacılar tarafından hukuki, ticari ve teknik nitelikleri itibariyle çeşitli şekillerde tasnife tutulmuştur. Bunlardan en yaygın olarak kullanılan ihtiyari (isteğe bağlı) reasürans ile trete (zorunlu) reasüransı açıklayalım

4.2.1. İhtiyari (İsteğe Bağlı) Reasürans

İsteğe bağlı reasürans, uygulamada kullanılan en eski yöntemdir. Bu

²⁹Akatlı, s. 193.

yöntemin temel ilkesi, tarafların her birinin tamamen serbest bir seçim hakkına sahip olmasıdır. Sigorta işletmesi (Sedan) riski seçeceği her hangi bir reasüröre (reasürans işletmesi) devredebilir. Ancak reasürör, riski kabul edip etmemekte serbestir. Reasürans teklifi, reasürans işletmesinden de gelebilir³⁰.

Sedan işletme, brüt prim üzerinden komisyonunu aldıktan sonra kalan net değeri, belirli devreler sonunda reasürans işletmesine öder.

İhtiyari reasüransın sakıncaları; vakit kaybına yol açması ve masraflı oluşudur. Gerçekten, sigortacının ihtiyari reasürans vermek için yaptığı yazışmalar zaman alır, bu arada ihtiyari plasmanını tamamlamadan sigortalısına poliçe veremeyeceğinden güç durumda kalabilir. Her iş için ayrı yazışmanın masraflı olacağı da doğaldır.

4.2.2. Zorunlu (Mecburi) Anlaşmalı Reasürans

Her iş için ayrı ayrı reasürans anlaşması yapmanın yarattığı sakıncaları önlemek amacıyla önceden yapılmış sözleşmelerle reasürans işlemlerini basitleştirmek yoluna gidilmiştir. Sigorta piyasasında kısaca **trete** anlaşmaları diye bilinen bu anlaşmaların en çok başvurulanları kotpar treteleri, eksedan treteleri, open cover treteleri ve excess of loss treteleri'dir.

4.2.2.1. Kotpar treteleri

Bu tretelerin esası, karşılıklı anlaşmayla belirlenen bir orana göre ve tespit edilen limitler dahilinde her işten devir yapılmasıdır. Anlaşma maddesinde riskin ne oranda devredileceği belirtilmiştir. Örneğin, azami bir milyar TL'ye kadar her rizikonun % 25'inin devri hususunda anlaşma

³⁰H. Cemal Ezerdi, **Reasürans**, İstanbul, Erkent Ofset, 1983, s. 10-11.

yapıldıysa; sigortacı bu oran üzerinden devir yapmaya, reasürörde bunu kabul etmeye mecburdur.

Kotpar tretesinin işleyişi basit ve sadedir. Dolayısıyla sigortacının bu konudaki masrafları asgari seviyede kalır. Reasürör açısından da son derece emniyetlidir. Çünkü, her işten pay aldığından portföyün tümüyle bağlantısı olmaktadır.

4.2.2.2. Eksedan Treteleri

Surplus diye de bilinen bu treteler sigorta piyasasında kısaca eksedan olarak tanımlanmaktadır. Bu tretelerin esası, sigortacının konservasyonu üzerinde kalan kısmının reasüröre devridir. Konservasyonun altındaki kısımlar, sigortacının üzerinde kalır. Bir riziko üzerinden hangi oranda devir yapılmışsa, reasürör o oranda hasara katılır. Devir oranları her iş için değişiklik arzedebilir.

4.2.2.3. Open Cover Treteleri

Bu treteler genellikle yüksek bedelle 1. veya 2. eksedan tretesine sığmayan uç kısımlarının devri için yapılmaktadır. Tretenin özelliği; sigortacı için devir yapmanın ihtiyari, buna karşın reasürör için yapılan devri kabulün mecburi oluşudur. Burada da; riziko üzerinden treteye hangi oranda devir yapılmışsa, aynı oranda prim de devredilecek, hasarlar da aynı orana göre reasüröre intikal edecektir.

Open Cover treteleri, genellikle büyük rizikoların uçları ile beslenen dengesiz bir portföyü kapsadığı için hasar-prim münasebeti istikrarlı değildir. Esasen bu tretelerin en büyük sorunu, her zaman yeterli primin sağlanamayışı

ve yeterli dengenin kurulamayışıdır³¹.

4.2.2.4. Excess Of Loss Treteleri (Aşkın Hasar Reasüransı)

Eksedan trete (artan pay reasüransı) kapsamına girmeyen ve bu treteye uymayan kötü ihtimallerin olmasını önlemek amacıyla, sedan işletmesinin risklerini özel bir teminat altına alan reasürans biçimidir. Reasürans işletmesinin sorumluluğu, yapılan anlaşmada saptanmış tutardan itibaren başlar ve sorumluluk sınırı yapılan anlaşmada belirtilir³².

³¹ Akatlı, s. 182.

³² Sağlam, s. 29.

İkinci Bölüm

SİGORTA SEKTÖRÜNÜN EKONOMİ ÜZERİNDEKİ ETKİNLİĞİ VE GENEL EKONOMİK İŞLEVLERİ

Sigortacılık işlemi rizikoyu dağıtmak ve dayanışma sağlamak amacıyla gelişmiştir. Riziko, sigortalı sayısı arttıkça hem daha azalacak, hem de risk tabana yayılacaktır. Muhtemel risklerin oluşumuna karşı toplanan fonların herbirini bir bardak temiz su, gerçekleşen risklerin de herbirini bir bardak kirli su olarak düşünürsek; bir sürahi içerisinde toplanan temiz suya, kirli su karıştığı takdirde büyük ölçüde kirlenecek etkilenecektir. Bir kova dolusu suyu ise, bulandırmaya yetebilecek fakat, bir denizi bu bir bardak kirli su etkileyemeyecektir.

İşte bu riski tabana yaymaya çalışırken oluşturulan, deniz diye tabir ettiğimiz fonlar, ekonomide ve hayatın her anında kendini hissettirecektir. Kişi veya kuruluşlara güvence vermesinin yanısıra, önerileriyle toplumu daha bilinçlendirecek, toplanan fonlar gönüllü tasarruf olarak yatırımlara kanalize edilebilecektir. Böylece hem insanlara bir güvence sağlanmış, hem de iktisadi açıdan büyük bir kaynak yaratılmış olacaktır. Bu bölümde sigortacılığın risk

yönetimi ve girişimciler açısından yaptığı etkilerin yanısıra, makro ekonomik düzeydeki etkileri ve dünya sigorta pazarının genel görünümü incelenecektir.

1. SİGORTANIN MİKRO İŞLEVLERİ (RİSK YÖNETİMİ VE GİRİŞİMCİLER AÇISINDAN İŞLEVLER)

1.1. Emniyet Sağlaması

Sigortanın birinci işlevi emniyet sağlamasıdır. Sigorta istatistik metodlarıyla riziko sonuçlarının, geniş bir kitle üzerine dağılmasını ve rizikoya muhatap kişilerce ekonomik güçlüğü uğranılmadan taşınabilir hale getirilmesini temin suretiyle sigortalılara emniyet dağıtmaktadır. Emniyet altında olan sigortalılar, tesadüflerin ve beklenilmeyen olayların oyuncağı olmak durumundan kurtulmaktadırlar. Sigorta bu işlevini yerine getirirken sigortalılara moral açısından da çok büyük faydalar sağlamaktadır. Şöyle ki; sigortalı, tesadüfün getirebileceği felaketleri önceden düşünüp ona karşı tedbir alma alışkanlığına sahip olmaktadır.

Sigortanın kişilere sağladığı emniyetin kitleye yayılmasıyla toplum da bundan yararlanmaktadır. Mevcut varlıklar sigortayla emniyete alındığı gibi, sermayedar ve müteşebbislerde çekinmeden yeni yatırımlara girişebilmekte, bu da ülke ekonomisine önemli faydalar sağlamaktadır³³.

1.2. Sermaye Birikimi:

Sigortanın ikinci işlevi, sermaye birikimidir. Gerçekten, sigortalılardan tahsil edilen ve genellikle küçük rakamlardan oluşan primlerin toplanmasıyla büyük miktarlarda sermaye birikimi oluşur. Bu sermaye birikimi özellikle uzun

³³Akatlı, s. 20.

sürelili hayat sigortalarında büyük bir önem kazanmaktadır.

Biriken sermaye esas itibariyle sigortalıların uğrayabileceği zararların karşılığıdır. Bu sebeple sigortalıların menfaatinin korunması açısından her ülke konuya ilişkin tedbir getirmiş ve sermayenin belirli koşullar altında kullanılmasını öngörmüştür. Bu koşulların tesbitinde şüphe ki ülke ekonomisinin çıkarları göz önünde tutulmakta ve sigorta bu bakımdan ülke ekonomisine büyük bir katkıda bulunmaktadır.

1.3. Girişimcinin Riziko Karşılığı Dondurduğu Sermaye Miktarı

Girişimci, gerçekleşebilecek rizikolar karşısında zararını kendi kendine amorti edebilmek için sermaye ayırmak zorunda kalsaydı, yatırımlarını da kısmak zorunda kalacaktı. Bu tutar, sigortada olduğu gibi, rizikoyu karşılayacak olanlar çok sayıda olmadığı için, prim tutarı ile karşılaştırılmayacak kadar büyük bir tutar olacaktır. Oysa sigorta rizikoyu güvence altına aldığı anda girişimci, prim ödemesi dışında elindeki sermayesini rahatlıkla kendi yatırımına yönelterek daha geniş çapta yatırıma gidebilecektir.

1.4. Kredi Sağlaması

Sigortanın üçüncü işlevi kredi sağlamasıdır. Bu kredi hem sigortalı açısından, hem de toplum açısından işlemektedir. Örneğin bir gayrimenkul ipotegini teminat göstererek borç isteyen kişi ancak, bu gayrimenkulünü sigorta ettirerek isteğine kavuşabilecektir. Çünkü bu gayrimenkulün yangın veya başka bir afetle yok olması ve dolayısıyla gösterilen teminatın ortadan kalkması ihtimali, rizikosu vardır.

Aynı şekilde mal mukabili avans veya kredi alanlar için sigorta yardımcı olmaktadır. Sigorta garantisi olmadan malın teminat olarak kabulü mümkün değildir. Kişilere borç verilmesi halinde de alacaklı; borçlunun beklenilmeyen bir ölüm rizikosu için sigorta yapmasını isteyebilir. Diğer taraftan hayat sigortalarında sigortalılar, sözleşmede öngörülen şartlar altında, sigortacıdan ödünç isteyebilirler. Ayrıca sigorta kuruluşları belirli şartlarla kişi veya firmalara kredi sağlayabilir.

1.5. Uluslararası Rolü

Sigorta tekniği, rizikonun bölünmesinden ve dağılmasından yanadır. Bu sebeple sigorta şirketleri bunun yollarını aramış ve kapsamı genişletmiştir. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak sigorta şirketlerinin portföyü ülke sınırları dışına çıkmıştır. Bu iki şekilde gerçekleşmiştir. Birincisi, sigorta şirketleri ülke dışında gerçekleştirilen işler içinde teminat verebilir, bu suretle değişik ülkelerden gelen işler geniş sahalı bir portföy oluşturur.

İkincisi ve daha yaygın olanı reasürans anlaşmalarıdır. Sigorta şirketleri reasürans yoluyla rizikoyu dış ülkelere de dağıtırlar ve dışarıdan kabul ettikleri reasüransla onların risklerini paylaşırlar. Böylece sigorta için sınırlar ortadan kalkar ve sigorta işlemleri uluslararası bir nitelik kazanır. Bugün hemen her sigorta kuruluşunun, diğer ülkelerin sigorta kuruluşlarıyla sigorta alışverişi ve teması vardır.

1.6. Tesislerin Riziko Açısından İyileştirilmesi

Nihayet sigortanın bir diğer işlevi, sigortalanan tesislerin riziko açısından iyileştirmesi yolunda sağladığı faydadır. Sigortacılar elde ettikleri geniş bilgi ve tecrübe sonucu hasarların azaltılması için alınması gereken

tedbirler konusunda sigortalılara tavsiyelerde bulunurlar. Özellikle yangın ve makina kırılması sigortalarında riziko müfettişlerinin bu konuda büyük faydaları olur. Sigortacılar tarafından uygulanan fiyatlandırma esasları da bu konuda olumlu rol oynar. Zira rizikonun iyileştirilmesi yolunda yapılan tavsiyelerin yerine getirildiği veya fazla tehlike arzetmeyen tesisler için indirimli, düşük fiyat; buna karşılık yeterli görülmeyen, fazla rizikolu tesisler için yüksek fiyat uygulanmaktadır³⁴.

2. SİGORTANIN MAKRO AÇIDAN İŞLEVLERİ (EKONOMİDE BİR SEKTÖR OLARAK SİGORTA)

Modern büyüme teorilerinin özünde yatırımın kapasite yaratıcı etkisi yatar. Yani ekonomiler ancak üretim güçleri arttıkça büyür ve gelişirler. Bu durumda ortaya kaynak bulma, yatırımları finanse etme sorunu çıkmaktadır. Bu noktada sigorta sektörünün oluşturduğu fonlar büyük önem kazanır. Sigorta sektörünün yarattığı fonlar anti enflasyonist ve uzun vadeli fonlardır.

Sigorta sektörünün sağlayacağı bu fonların yatırıma kanalize edilmesiyle istihdam artacak, yeni iş alanları yaratılacaktır. Ayrıca girişimcilere sağlayacağı güvence ile yurtdışına ticari atılımlar olacak, ihracatta meydana gelecek bu artışla ödemeler dengesi de olumlu yönde etkilenecektir.

Sigorta işlemleri şüphesiz ki bir organizasyonu gerekli kılar. Ayrıca, bu işlemler sonucunda çeşitli vergi mükellefiyetleri doğar. İşte bunun içindir ki sigortacılığı, vergi gelirlerine sağladığı varidat ve hizmet sektörü olması sebebiyle de sektör olarak incelememiz gerekecektir.

³⁴Cahit Nomer, **Sigortanın Genel Prensipleri ve Reasürans**, İstanbul, 1977, s. 8.

2.1. Tasarruf Politikaları ve Kaynakları İçinde Sigortacılığın Yeri ve Katkısı

Yoksulluğun ve ekonomik az gelişmişliğin oluşturduğu kısır döngüyü parçalamak için sermaye birikimine ihtiyaç vardır. Ekonomik gelişme çabasında bulunan her toplum sermaye birikimine önem vermek zorundadır. Çünkü dengeli bir büyüme, kaynakları, kaynaklar ise sermaye birikimini gerektirir. Planlanan büyüme hızı için gerekli sermaye birikimi ekonomiyi sarsıntıya uğratmadan ancak tasarruf ve dış kaynakların gerekli miktarda elde edilmesiyle gerçekleşebilir.

Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde arz elastikiyetinin düşüklüğü nedeniyle zaman zaman ekonomik daralmalar ve kredi yetersizliği kendini gösterir. Kredi darboğazının aşılması ise ancak tasarrufla gerçekleşir³⁵.

Reel sermaye teşekkülü, gelirlere tüketilmeyip tasarruf edilen meblağların sermaye mallarına çevirilmeleriyle oluşur. Gelir düzeyi yükseldikçe tasarrufların da artacağı açıktır. Tasarruf kaynaklarını çok genel olarak;

a) İç Tasarruf Kaynakları

- Vergiler
- Banka Mevduatları
- Resmi Fonlar
- Özel Sigorta Fonları

b) Dış Tasarruf Kaynakları

³⁵Şebnem Duman, **Sigorta Tekniği**,..., s. 21.

-Yabancı Krediler

-Yabancı Sermaye

olmak üzere iki bölümde ele alabiliriz³⁶.

Günümüzde, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde en çok ihtiyaç duyulan olgu, yatırımlara kanalize edilebilecek yeterli bir sermaye birikimidir.

Bu nedenle dengeli bir kalkınma ve büyümenin finansmanı için gerekli olan tasarruflar, gelirlerdeki artışlardan sağlanacaktır. Oysa bilindiği gibi düşük gelir gruplarının marjinal tüketim meyilleri yüksektir. Ayrıca yeni malların çekiciliği ve toplumun düşünce yapısında meydana gelen değişimler sonucu artan gelirlerin büyük bir bölümü tüketime gidecek ve sonuçta da büyüme hızı yavaşlayacak, kalkınma gecikecektir.

Bu durumda, gelir artışlarını kaynakta yakalayıp tüketilmekten kurtararak, yatırımlara kanalize etme zorunluluğu doğmaktadır³⁷

Bu noktada sigorta, kişilerin birçok nedenle gelirinden kendi kendine tasarrufa ayıramadığı bölümlerinin, belli aralıklarla ve düzenli bir şekilde birikmesini sağlar. Çünkü sigorta işleminin sonunda ödenen prim tutarları tasarruf sayılır. Sigorta şirketlerinin elde ettikleri primlerin bir kısmı hisse senedi, tahvil, gayri menkul satın alma vb. yollarla yatırımlara kaynak olur³⁸.

³⁶Gökhan Yolaç, Sigorta sektörünün ekonomik gücü ve Türkiye, İstanbul, 1990. s. 47.

³⁷Sadun Aren, **İstihdam, Para ve İktisadi Politika**, Ankara, Doruk yayınları, 1981, s. 251.

³⁸Şebnem Duman, **Türk Sigorta Sektöründe Boş Kapasiteler ve Ekonomik Kayıplar**, İstanbul, Bilar A.Ş., 1990, s. 18.

2.2. Sigorta Fonlarının Diğer Tasarruf Araçlarına Üstünlüğü

- Sigorta tasarrufları devredilen risk karşısında oluştuğu için, kişi ve kuruluşlara alternatif bir maliyet kolaylığı sağlar.
- Bu tasarrufun toplanma maliyeti, işletme masraflarıdır.
- Reasürans yoluyla milli gelirden oluşabilecek kaybı ortadan kaldırır.
- Felaket anlarında³⁹ hazine gelirlerinin kaybını önler.
- Ekonomide sağladığı emniyet ve istikrar faktörü ile aşırı kar hırsını azaltır.
- Ekonomide otokontrol mekanizması kurarak mal ve hizmet üretiminde kaliteyi artırır. Böylece gereksiz harcamaları önler.
- Sağladığı teminatlarla fertler arasındaki huzursuzlukları ve kavgaları azaltarak, sosyal ve ekonomik istikrar sağlar.
- Sigortacılık konusunda alınan kararlar hükümetleri yıpratmaz, tersine sağladığı istikrar ve güvenlik şemsiyesi ile hükümetlerin hak üzerindeki prestijini artırır.
- En önemli üstünlüğü ise, gelir yaratıcı ve maliyet artırıcı etkisi olmadığından enflasyonist karakterde değildir⁴⁰.

³⁹Katastrofik olaylar diye nitelendirilen deprem, sel felaketi,savaş gibi bütün bir toplumu etkileyen olayların gerçekleşmesi sonucu içinde bulunan durum.

⁴⁰Yolaç, s. 50.

2.3. Sigorta Sektörünün Sermaye Birikimine katkısı

Sigorta sektörü ülkede yaratılabilir fonların birikimine ve bu fonların verimli alanlara yönlendirilmesinde kullanılabilecek etkin bir faaliyet alanıdır. Böylece sigorta sektörü kurumsal tasarrufların oluşmasına ve sermaye piyasasında fon arzına yardımcı olmakta, ülkenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmaktadır.

Hayat dışı sigortalarda prim kural olarak peşin ödenmekte ve kanunlar, meydana gelebilecek hasarları karşılamak üzere bu primlerden belirli oranlarda, fon ayrılmasını öngörmektedir. Bir çok ülkede bu fonlar en büyük tasarruf kalemini oluşturmaktadır.

2.4. Sigorta Sektörünün İstihdama Etkisi

Sigorta sektörünün istihdama etkisini incelerken sadece sektör içi çalışanları dikkate alırsak sanırım büyük ölçüde yanılmış oluruz. Sigorta şirketlerinde istihdam edilen personel sayısının toplam istihdamdaki payı çok düşük oranlarda kalmakla beraber, istihdama dolaylı etkisinin büyük boyutlarda olduğunu söyleyebiliriz.

Sigorta sektöründe oluşan fonlar, uzun vadeli yatırımlara, sanayi yatırımlarına aktarılması halinde yeni fabrikalar, yeni işyerleri kurulacak ve bu yerlerde de yeni iş alanları açılacaktır Sigorta şirketlerinin sağladığı güvence ile daha cesurca yapılan yeni yatırımların da istihdama olumlu etki yapacağı muhakkaktır. Çarpıcı olması açısından Henry Ford'un sigortacılık hakkındaki görüşlerine yer vermemiz, sanırım bu konudaki tespitlerimizi doğrular.

“New York şehri, iş adamları tarafından değil, sigortacılar tarafından yaratılmıştır...”

Sigorta olmasaydı gökdelenler olamazdı, çünkü hiçbir işçi, ailesini sefalet içerisinde bırakabilecek bir kaza tehlikesiyle o yüksekliklerde çalışmayı kabul etmezdi...

Sigorta olmasaydı, hiçbir sermayedar basit bir sigara izmaritinin küle çevirebileceği gökdelenlerin inşaatı için milyonlar yatıramazdı⁴¹.”

2.5. Sigorta Sektörünün Vergi Gelirlerine Etkisi

Sigorta sektörü, sigorta işlemlerinden doğan gelirler sonucu başka bir tasarruf kaynağı olan vergilere de katkıda bulunmaktadır. Sigorta işletmeleri yıl sonu bilançolarına göre kendilerine düşen vergi miktarını öderler. Bunun dışında ellerindeki tahvil, hisse senedi, gayrimenkul gibi yatırım unsurlarının da gelir ve bina, emlak vs. vergilerini öderler. Ayrıca her sigorta poliçesi başına prime oranla, Gider vergisi, Yangın söndürme vergisi, Garanti fonu, ölüme bağlı hayat sigortalarında Veraset ve İntikal vergisi gibi vergiler tahakkuk ettirilir. Bu vergiler ülkelere göre farklılıklar gösterebilir. Sigortacılığın gelişmiş olduğu ülkelerde bu vergiler, toplam vergiler içinde önemli bir paya sahiptir.

2.6. Sigorta Sektörünün Ödemeler Dengesine Etkisi

2.6.1. Dış ödemeler dengesindeki yeri

Ödemeler bilançosu, belirli bir süre içerisinde (genelde bir yıl) o ülke sakinleri ile yabancı ülke sakinleri arasında yapılan tüm ekonomik işlemlerin

⁴¹Akatlı, s. 23.

sistematik bir şekilde tutulan kaydı olarak tanımlanır. Kısaca bir ülkenin, diğer ülkelerden aldığı ya da sattığı mal ve hizmetlerin para ile ifadesidir⁴².

Sigorta sektörü yaptığı işlemlerden dolayı, bir hizmet sektörü niteliği taşıdığından, gelir ve giderleri ödemeler bilançosunun görünmeyen kalemler kısmında yer alır. Gelirler kısmında alınan primler, alınan komisyonlar ve tazminatta yurtdışı reasürörlerin ve restrosesyonerlerin payı yer alırken; giderler kısmında ise devredilen primler, verilen komisyonlar ve ödenen hasar payları yer alır.

2.6.2. Dış ödemeler dengesine etkisi

Sigorta ve Reasürans şirketleri yapmış oldukları işlemler sonucu ülkeye döviz kazandırabileceği gibi, bunun tam tersi bir sonuçta gerçekleşebilir. Sigorta sektörünün ödemeler dengesine yapacağı bu etkinin yanısıra dış ticareti destekleyici bir etkisi de vardır.

Biri direkt, diğeri dolaylı yoldan gerçekleşen bu etkileri kısaca açıklamaya kalkarsak; Direkt sigorta işlemleri reasürans ve restrosesyon işlemleri sonucunda yurtdışından elde edilen gelirler, giderler, ithalat ve ihracat konulu nakliyat sigortası giderleri ve diğer sigorta gelir ve giderlerinden oluşur.

Dış ticaretin gelişmesine yapacağı etkileri ise şöyle açıklamak mümkündür. Azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde döviz ihtiyacı çok yüksektir. Özellikle dış ödemeler dengesi açığını gidermek için, ihracatlarını arttırmak zorundadırlar. Sigorta da, bir çok ülkede ihracatı teşvik politikalarından biri olarak kullanılmaktadır. İhracat kredi sigortası adı verilen sigorta branşı ile

⁴²Halil Seyidoğlu, **Uluslararası iktisat teori, politika ve uygulama**, Geliştirilmiş- 4. baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 1981, s 165.

ihracatcının karşılaşılabileceği zararlar teminat altına alınmaktadır. İhracat kredi sigortası sayesinde ihracatcının karşılaşılabileceği riskler azaltılır, riski paylaşılan ihracatcının da uluslararası pazarda etkin bir rol oynaması, daha cesur ticaret yapması sağlanır. Böylece uluslararası pazarda rekabet gücü artar.

2.7. Kalkınma ve Refah Düzeyini Yükseltici Etkisi

Sosyal refah düzeyi açısından ulaşılması istenen hedef, hiç şüphe yok ki kişi başına gelirin artmakta olduğu bir gelişme yakalamaktır. Daha önceden de belirttiğimiz gibi tasarrufların yatırımları artırıcı etkisi, istihdamı dolayısıyla, kişi başına geliri arttırır. Sigorta tasarrufları, iç ve dış tasarruf açısından büyüklük ve yaygın olabilme özellikleri ile reel gelirin artmasını ve dolayısıyla refah düzeyinin yükselmesini etkiler.

Bir başka önemli nokta da, halkın bu konu ile ilgili bilgi ve alışkanlık düzeyidir. Sigorta bilincinin geniş halk kitlelerine yayılması bir eğitim ve kültür meselesidir. Parasını evinin bir yerine gizleme yerine, bankaya yatırmayı tercih etme düzeyine gelmiş bir kişi yada ülke ekonomisi açısından, birikmiş parasıyla altın alma yerine hisse senedi vb. almayı tercih eden kişi gibi, bir miktar prim ödeyerek kendini, malını ve ailesini güvence altına aldıktan sonra, birçok riziko için bir kenara koyduğu altınlara gerek kalmayacağı bilincine erişmiş kişilere kalkınmada gerek vardır⁴³.

2.8. Sosyo-Ekonomik Çöküntü ve Kayıpların Önleyicisi Olarak Sigorta

Kişilerin karşılaşılabilecekleri aynı tür risklere karşı birleşmeleri ve tek başına taşıyamayacakları ekonomik çöküntüleri, çoğunluğa dağıtarak

⁴³Duman, **Sigorta Tekniği...**, s. 24.

önlemleri sigorta faaliyetlerinin temelini oluşturur. Sigorta şirketi bu dayanışma işlemini organize eder ve yürütür.

Sigorta şirketinin risklerin yönetimini yüklenmesiyle beraber, gerçekleşmesi halinde iş yerlerinin kapanması, girişimcilerin iflası, aile dağılımları, yoksulluk gibi ekonomik çöküntülere neden olacak hasarların önüne geçilir. Yani hasarın çoğunluğa dağıtılması çöküntüleri önler.

Sigorta şirketlerinin, sosyo-ekonomik çöküntü ve kayıpları önlerken yaptıkları hasar ödemeleri karlarını azaltacaktır. Bu nedenle sigorta şirketleri sigorta primlerini yükseltme yoluna gidebilir. Fakat bu durumda da sigorta primleri yükseleceğinden, potansiyel sigortalı sayısı düşebilir. Bunun için sigorta şirketleri hasar önleme çalışmalarına büyük önem vermektedirler.

3. TÜRKİYE'DE SİGORTACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Ülkemizde de güncel anlamıyla sigortacılığın ortaya çıkmasından önce diğer dünya ülkelerinde olduğu gibi insanların özellikle maddi varlıklarını korumak için bazı yöntemler geliştirilmiştir. Özellikle Selçuklu hükümdarları ticareti desteklemek için kervanların ulaşım ve konaklama yerlerinde güvencelerini sağlayıcı önlemler geliştirilmiştir. Yapılan kervansaraylarda konaklayanların güvenliği devlet tarafından sağlanmış, bir konaklama yerinden diğer konaklama yerine hareket eden ticaret kervanlarının mal ve can güvenliği de yine yollarda devletin güvencesi altına alınmıştır.

Batı ülkelerinde olduğu gibi Osmanlı imparatorluğu'nda da Lonca Teşkilatı üyelerin sadece zararlarını karşılamak için sistem geliştirmekle kalmamış, yeni iş kuracaklara, çalışamaz durumda olanlara ortaklaşa yardım

için lonca üyeleri arasında birlikler oluşturulmuş ve ortak fondan üyelerinin hastalık, ölüm gibi hallerde karşı karşıya kalacakları beklenmeyen zararlarını karşılamak için sistemler oluşturulmuştur. Bu tür tarihi olgulara rağmen ülkemizde modern anlamda sigortacılığın başlaması için 19.yy'ın ikinci yarısını beklemek gerekmiştir.

19.yy'dan önce bir prim ödeyerek başkasının riskini paylaşma yaklaşımı sosyal ve hatta dini açıdan pek hoş karşılanmamış, bu nedenle de ülkemizde sigortacılığın bir meslek olarak gelişmesi yavaş olmuştur. 19.yy'ın ikinci yarısında özellikle İstanbul'un çeşitli semtlerinde çıkan büyük yangınlar neticesinde uğranılan ağır zararlar, halk ve bazı yöneticilerin sigorta hakkındaki menfi düşünce ve dini inançları üzerinde az da olsa uyarıcı etkiler yapmış, sigorta fikrinin filizlenmesine sebep olmuştur. Zamanın şeyhülislamı "sigorta yaptırılmasının caiz olduğuna dair fetva" vermiştir. 1865 yılında İstanbul'da meydana gelen Hocapaşa ve Kumkapı yangınlarında, 1870'deki Beyoğlu yangınında çok sayıda ev ve mağazanın, cami ve kilisenin yanması büyük zararlara yol açmıştır. Bu yangınlar sonucu ortaya çıkan zararların paylaşım zorluğu, koruyucu müesseselerin yetersiz kalması, Batıda örnekleri görülen örgütlü sigorta çalışmalarının gündeme gelmesine yol açmıştır⁴⁴.

Bu büyük yangınlardan sonra ülkemizde ilk kez 1872 yılında **Sun, Northern ve North British** adlı üç İngiliz şirketi sigortacılık faaliyetine başlamıştır. Bu şirketler o yıllarda **Bank Hanson** adlı bir İngiliz firmasının teşviki ile İstanbul'a gelmişler ve daha ziyade bu bankanın ve iştiraklerinin mallarını sigorta etmeye yönelmişlerdir. 1878'de Fransız La Foncinere şirketi ülkemize gelmiş; 1889 yılında iki Avusturya, iki Bulgar, bir Romanya, iki İtalyan, beş Alman, bir İsviçre, bir Rus ve bir Fransız sigorta şirketi ülkemizde acentelik

⁴⁴Halim Külünk, **Cumhuriyetin 50. Yılında Sigortacılığımız**, T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu Yayınları No: 15, İstanbul, Toker Matbaası, 1974, s. 14.

çalışması yapmaya başlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde özellikle de İstanbul'da faaliyet gösteren bu şirketler merkezlerinden aldıkları talimatlara göre hareket ediyorlar, poliçelerini ingilizce veya fransızca olarak düzenliyorlardı. Hasar sırasında ortaya çıkacak ihtilaf halinde yetkili mahkeme olarak ise Londra mahkemeleri veya merkezlerinin bulunduğu yerin mahkemelerini gösteriyorlar; diledikleri zaman poliçeyi feshediyorlar ve mukaveleleri teminattan mahrum bırakıyorlardı.

Belirtilen yıllarda Osmanlı Devlet Yönetimi'nin sigortacılığa ilişkin yasal düzenlemeler yapmamış olması, sözü edilen türden sigorta şirketlerinin çalışmalarını denetleyecek bir merkezi yönetim sisteminin de olmayışı yabancı sigorta işletmelerini keyfi denecek bir davranış sisteminin içine sokmuştur. Bu şirketler İstanbul'da ilk çalışmaya başladıkları senelerde, isimlerini duyurmak, sigorta fikrinin yayılmasını sağlayarak portföylerini genişletmek düşüncesiyle taahhütlerini yerine getiriyor ve hasar halinde tazminat ödemelerinde oldukça dürüst davranıyorlardı. Fakat zaman geçtikçe, yabancı sigorta işletmelerinin hiç bir denetime tabi olmayarak diledikleri gibi çalışmalarını ve kapitülasyonların kendilerine sağladığı sonsuz denebilecek rahatlıktan dolayı kolayca para kazanabilecekleri düşüncesi ülkemizde ihtiyaçtan çok fazla sigorta şirketinin faaliyette bulunmasına, sigorta ahlakının süratle bozulmasına yol açmıştır.

1883 yılında ülkemiz ekonomik hayatında önemli rol oynayan Osmanlı Bankası ile Tütün Rejisi ve Duyunu Umumiye İdaresine mensup sermaye grubu "Osmanlı Umum Sigorta Şirketi"ni kurdular. Bu oluşuma bağlı olarak Osmanlı Bankası ile Tütün Rejisinin imparatorluk dahilindeki şubeleri bu sigorta şirketinin acenteliğini üstlenmişti. 1924 yılında Türkçenin kullanılmasını mecburi kılan kanunun kabulü ile ecnebi sigorta şirketlerinin kayıtlarını ve poliçelerini

İngilizce veya Fransızca olarak düzenleme işlemine son verilmiştir. Bu değişiklikle yeni bir oluşum başlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yabancı sigorta kendilerini yeni yapıya uydurmaya başlamışlar, sigorta hizmetinden yararlanan kişilerin dilini kullanmaya, ihtilaflar halinde yerli mahkemelere gitmeyi kabul etmeye başlamışlardır.

1924 yılında Fransız Urbain şirketinin iştirakiyle "Milli Sigorta Şirketi" kurulmuştur. 1925 yılında İş Bankası, Anadolu Sigorta Şirketini kurmuş, aynı yılda, bazı kişilerin ortak olduğu İtimadi Milli Sigorta Şirketi kurulmuştur. Ülkemizde çalışma yapan yerli ve yabancı sigorta şirketleri 1950'li yıllara kadar yangın, nakliyat, kaza ve hayat olmak üzere dört dalda faaliyet göstermişler, Mart 1957'den itibaren tarım sigortalarının bir dalı olan "doluya karşı sigorta", 1959 yılında "Hayvan ölüm sigortası" daha sonra da "Makina - Montaj dalında çalışmaya başlamışlardır⁴⁵. Sigorta hizmetinin kapsamının yeteri kadar bilinmemesinin yanı sıra, kadercilik, ihmalcilik gibi faktörler de insanımızın sigorta hizmetinden yararlanmasını geciktirmiş, böyle bir sonuç ise sigorta işletmeciliğimizin oluşum ve gelişmesini önemli ölçüde aksatmıştır.

4. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE SİGORTA SEKTÖRÜNÜN ETKİNLİĞİ

Daha önceki bölümlerde sigorta sektörünün Gayri safi millî hasılaya, tasarruflara, yatırımlara, vergi gelirlerine ödemeler dengesine ve istihdama etkileri ele alınmıştı. Şimdi de, Türkiye üzerindeki etkilerini rakamlarla destekleyerek ele almaya çalışalım.

⁴⁵Hanefi Ulutekin, "Türkiye'de Sigortacılığın Gelişimi ve Geliştirme İmkanları", Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Seminer ve Panel Notları, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, 1986, s. 15-17.

4.1. Toplam Prim Üretimi

Türkiye’de önemi yeni yeni kavranmaya başlanan sigorta sektörünün ekonomideki yerini gözlemeye, toplam prim üretiminin Gayri Safi Milli Hasılaya oranını bularak başlayalım. Tablo 2’de sigorta katılımı olarak yer alan bu oranın incelenen süre içerisinde pek bir değişime uğradığını söyleyemeyiz. İncelenen süre içerisinde binde 8 seviyelerinde değişen sigorta katılım oranının, ekonomi açısından çok küçük düzeyde kaldığı görülmektedir. Bu orana dayanarak sigorta sektörünün ekonomiye fazla bir etkisinin olmadığını söyleyebiliriz.

Tablo 2: Prim Üretiminin GSMH İçindeki Payı (Milyon TL)

YILLAR	Prim üretimi	GSMH	Sigorta katılımı
1993	16,849,893	1,997,323,000	% 0.84
1994	31,767,498	3,887,903,000	% 0.81
1995	63,105,497	7,854,887,000	% 0.80

Kaynak: Sigorta Murakabe Kurulu, 1995 Yılı Faaliyet Raporu, s. 102.

Buna rağmen tablodan çıkarılabilecek bir diğer sonuçta, toplam prim üretiminde yakalanan artış trendidir. Fakat ülkemizin içinde bulunduğu yüksek enflasyon, kaynak yetersizliği gibi ekonomik sorunlardan dolayı bu artışların gerçeği yansıttığını söyleyemeyiz. Bu nedenle, reel artışları yakalamak amacıyla Tablo 3’de, toplam prim üretimindeki artışlarla enflasyon arasındaki ilişki ele alınmıştır.

Tablo 3’de prim üretimindeki artışlarla enflasyon oranları arasında karşılaştırma yapılmış ve reel değişimler yakalanmıştır. 1992 yılında toplam prim üretimindeki artış bir önceki yıla göre yüzde 103 oranında, enflasyon ise yüzde 61.4 oranında gerçekleşmiştir. 1992 yılında meydana gelen bu

değişikliklerden yola çıkarak, prim üretiminde reel olarak yüzde 41.6 oranında artış gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

1993 yılında bir önceki yıla göre yüzde 106 oranında prim artışı yakalanırken, enflasyon yüzde 60.3 oranında gerçekleşmiştir. Yıllık reel artış oranı da yüzde 45.7 olarak gerçekleşmiştir.

1994 yılında primlerde yüzde 89 artış sağlanırken, enflasyon yüzde 149.9 oranında artış göstermiştir. Prim üretimindeki artış enflasyonun gerisinde kalmış yüzde 60.9 oranında reel düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşü, tabii ki yıl içerisinde gerçekleşen 5 Nisan Kararları ve devalüasyon sonucu meydana gelen yüksek enflasyona bağlayabiliriz.

Tablo 3: Prim Üretimi ve Enflasyon Arasındaki İlişki (MilyonTL)

YILLAR	Prim Üretimi	Artış %	Enflasyon (TEFE)	Reel Artış
1992	8,171,854	103	61.4	41.6
1993	16,849,893	106	60.3	45.7
1994	31,767,498	89	149.9	-60.9
1995	63,105,497	99	64.9	34.1

Kaynak: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Hazine Aylık İstatistikleri, Temmuz-Ağustos 1996, s. 106.

1995 yılında tekrar artış trendi yakalanmış; primlerde yüzde 99 oranında artış gerçekleşirken, enflasyon yüzde 64.9 oranında oluşmuştur. Sonuçta 1995 yılında toplam prim üretiminde reel anlamda, yüzde 34.1 oranında artış gerçekleşmiştir.

Toplam prim üretimini dolar bazında ele alarak incelemek, reel değişimleri, sektörün gelişimini daha iyi saptamak açısından yararlı olacaktır. Tablo 4'te 1993-1995 döneminde dolar bazında toplam prim üretimindeki değişim, hayat ve hayat dışı branşlar ayrımı yapılarak incelenmiştir.

Tablo 4'e göre 1993 yılında dolar kurunda yüzde 68.98 oranında gerçekleşen artışa rağmen, hayat dışı branşlarda prim üretimi dolar bazında yüzde 27.04 oranında artmıştır. Hayat branşlarında ise dolar bazında prim üretiminde yüzde 6.67 oranında azalış olmuştur. Toplam prim üretiminde ise yüzde 20.74 oranında artış yakalanmıştır.

Tablo 4: Dolar Bazında Prim Üretimi (bin dolar)

	1993	ARTIŞ %	1994	ARTIŞ %	1995	ARTIŞ %
HAYAT DIŞI	1,015,762	27.04	744,814	-26.67	917,555	23.19
HAYAT	171,436	-6.67	99,877	-41.74	134	33.94
GENEL TOPLAM	1,187,198	20.74	844,690	-28.85	1,051,331	24.46
KURLAR*	14,458	68.98	38,687	167.58	61,054	57.82

*31.12.1995 tarihli T.C. Merkez Bankası kurlarıdır.

Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, 1995 Yılı Faaliyet Raporu s. 94.

1994 yılında ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik istikrarsızlık artarak sürmesine karşın, faiz oranları düşürülmüş, kamu finansmanı Merkez Bankası kaynaklarından sağlanmıştır. Artan likidite, tasarruf sahiplerinin döviz talebini arttırmış ve TL'nin değer kaybı hızlanmıştır⁴⁶. Sonuçta TL dolar karşısında yüzde 14 oranında devalüe edilmiştir. Tüm bu gelişmelerden Sigorta sektörü de

⁴⁶Sevgi Gerek, "Türkiye'de Parasallaşma Sürecinde Mali Piyasalara Yöneliş", Prof. Dr. İsmail Türk'e Armağan, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No:54, Ankara, 1996, s. 153.

olumsuz yönde etkilenmiş, dolar kurunda yüzde 167.58'lik bir artış sonucu; hayat dışı branşlarda yüzde 26.67, hayat branşlarında yüzde 41.74, toplam prim üretiminde ise yüzde 28.85 oranında azalış gerçekleşmiştir.

Tablo 4' e göre,1995 yılında dolar bazında prim üretiminde tekrar artış görülmektedir. Dolar kurunda gerçekleşen yüzde 57.82'lik artışla beraber, hayat dışı branşlarda yüzde 23.19, hayat branşlarında yüzde 33.94, toplam prim üretiminde ise yüzde 24.46 oranında artış gerçekleşmiştir.

Bu karşılaştırmalara dayanarak, toplam prim üretiminde bir artış trendi yakalandığını, sektörün gelişme gösterdiğini söyleyebiliriz. Buna karşın sektörün ekonomi içerisinde küçük kaldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Ayrıca, artışların genel olarak hayat dışı branşlarda gerçekleşiyor olması bizi, sektörün daha çok mikro işlevlerini gerçekleştirebildiği sonucuna götürmektedir. Sektörün ekonomi açısından etkili olması, yatırımları finanse edebilmesi, yeni istihdam alanları yaratması için Hayat sigortalarının gelişmesi gerekmektedir.

4.2. Toplam Prim Üretiminde Branşların Payı

Türkiye'de Sigorta sektörünün makro ekonomik dengelere etkisini daha iyi algılayabilmek için, yukarıda da değindiğimiz gibi hayat-hayat dışı branşlar prim üretimi ayrımını daha iyi bir şekilde yapmamız gerekmektedir. Bilindiği gibi hayat dışı branşlarda yapılan poliçeler kısa sürelidir. Hayat dışı branşlara tazminat sigortaları da denildiğini, meydana gelebilecek hasarları karşılayabilmek için toplanan fonların bir bölümünün elde tutulması gerektiğini daha önceki bölümlerde belirtmiştik. Bu yüzden toplanan fonların ancak bir bölümü yatırımlara (kısa vadeli) aktarılabilir. Bu sebeple sigorta sektörünün ekonomide etkinlik sağlayabilmesi, hayat branşı sigortalara verilen

öneme bağlıdır.

Tablo 5'te branşların toplam prim üretimindeki payları 1991-1995 dönemi ele alınarak inceleniyor. Görüldüğü gibi en yüksek prim üretimi hayat dışı branşlarda, özellikle Kaza branşında gerçekleşmiştir. Bunun en büyük nedenlerinden biri trafik sigortasının zorunlu olması ve son yıllarda çok artan trafik kazalarıdır. Tablo 6'da da branşların toplam prim üretimindeki payları görünmektedir. Bu tablodan Türkiye'de hayat sigortalarının yeterince gelişmediği sonucuna varabiliriz.

Tablo 5: Branşlara Göre Toplam Prim Üretimi (milyon TL)

BRANŞLAR	1991	1992	1993	1994	1995
YANGIN	632,462	1,210,734	2,705,114	5,847,291	10,885,598
NAKLİYAT	407,214	752,819	1,508,259	3,560,400	6,904,745
KAZA	1,916,766	4,168,406	9,112,015	16,058,939	30,977,880
MAKİNA MONT.	132,657	250,278	554,333	1,323,247	2,528,662
DOLU	35,062	38,985	66,519	91,396	152,785
HAYVAN ÖLÜM	13,924	37,938	68,315	81,970	451,590
HASTALIK	48,071	141,276	357,153	941,660	3,022,318
HAYAT	847,523	1,571,418	2,478,185	3,862,596	8,181,920
TOPLAM	4,033,679	8,171,854	16,849,893	31,767,498	63,105,497

Kaynak: Sigorta Murakabe Kurulu 1995 Yılı Faaliyet Raporu s. 102.

1991 yılında Hayat branşının payı yüzde 21 iken, bu oranın incelenen dönem içerisindeki payı sürekli bir azalış göstermiştir. Prim üretimi dönem içerisinde yaklaşık on kat artmasına rağmen, diğer branşların artış oranlarını daha yüksek olmuştur.

İnsanların ihmalkar tutumları ve maddi varlıklarına daha fazla önem vermelerinden dolayı hayat dışı branşlar daha fazla gelişmiştir. Ayrıca ülkemizdeki yüksek enflasyondan dolayı, hayat poliçelerinde vade sonunda ödenecek olan tazminatların anlamını yitirmesi ve hayat branşı matematikçilerinin yaptığı yanlış hesaplamalar insanların güvenini sarsmıştır. Bu sorunu gidermek amacıyla poliçelerde yeni düzenlemelere gidilmiştir. Örneğin enflasyon korumalı poliçeler, dolara endeksli poliçeler.. vb.

Tablo 6: Toplam Prim Üretiminde Branşların Payı (%)

BRANŞLAR	1991	1992	1993	1994	1995
YANGIN	15.68	14.82	16.05	18.41	17.25
NAKLİYAT	10.10	9.21	8.95	11.21	10.94
KAZA	47.52	51.01	54.08	50.55	49.10
MAKİNA MONTAJ	3.29	3.06	3.29	4.16	4.01
DOLU	0.87	0.48	0.39	0.29	0.24
HAYVAN ÖLÜMÜ	0.34	0.46	0.41	0.26	0.72
HASTALIK	1.12	1.73	2.12	2.96	4.79
HAYAT	21.01	19.23	14.71	12.16	12.96
TOPLAM	100	100	100	100	100

Kaynak: Sigorta Murakabe Kurulu, 1995 Yılı Faaliyet Raporu s. 9.

Tablodan da görüldüğü gibi ekonominin lokomotifi olabilecek olan hayat sigortaları yeterince gelişmemiş olan sigorta sektörü içerisinde dahi küçük bir paya sahiptir. Ekonomiye kaynak yaratması açısından hayat sigortalarına daha fazla önem verilmelidir

4.3. Sigorta Sektörünün İstihdama Etkisi

Sigorta sektörünün istihdama hem direkt hem de dolaylı yollardan olmak üzere iki türlü katkısı vardır. Sigorta sektöründe fiilen çalışanlar sektörün istihdama direkt katkısını oluşturur. Dolaylı olarak katkısı da sektörde toplanan fonların üretim alanlarına yatırım olarak aktarılması sonucu ortaya çıkar.

Türkiye'de faaliyette bulunan toplam sigorta şirketi sayısı 62'dir. Bunların 58' i sigorta 4'ü de reasürans şirketidir. Sigorta şirketleri sermaye yapılarına göre değerlendirildiğinde 5'i kamu, 39'u özel olmak üzere 44'ü Türk, 12 tanesi Türkiye'de kurulmuş yabancı ve 2'si de yabancı şirketlerin şubeleri olarak çalışmaktadır.

Faaliyetleri itibariyle de sigorta şirketlerini sınıflandırdığımızda; 17'si hayat, 24'ü hayat dışı ve 17'sinin de karma çalıştığını görmekteyiz⁴⁷. Faaliyette bulunan bu şirketlerin toplam acenta sayısı 7609'dur.

Türkiye'de faaliyet gösteren bazı acentelerin asıl mesleğinin sigortacılık olmaması veya faaliyet alanlarının sadece sigortacılık olmaması nedeniyle, acentalarda çalışan personel dahil edilmemekle birlikte sigorta şirketlerinde çalışan toplam personel sayısının 5598 olduğunu söyleyebiliriz.

Bununla beraber Türkiye'de istihdam edilen toplam işgücünün 21.376.000 olduğu düşünülürse, sigorta sektörünün istihdama katkısının düşük olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

⁴⁷30.06.1996 itibariyle

4.4. Sigorta Sektörünün Vergi Gelirlerine Etkisi

Sigorta şirketleri yaptığı işlemlerden dolayı çeşitli şekillerde vergi mükellefi olmakta, ödedikleri vergi itibariyle vergi gelirlerine etki yapmaktadır. Fakat bu etki çok düşük oranlarda kalmaktadır. 1994 yılında Türkiye genelinde vergi gelirleri 587.760.000.000.000.TL. iken; Sigorta sektörünün vergi gelirlerine katkısı 379.014.000.000.TL. olmuştur. Anlaşıldığı gibi sigorta sektörünün vergi gelirlerine katkısı çok küçük kalmaktadır.

Bununla beraber sigorta şirketlerinin iyi birer vergi mükellefi olduğunu söyleyebiliriz. Hem sektörün sıkı denetim altında olması, hem de yapılan her poliçede sigorta şirketlerinin kendilerini olası hasara karşı korumak amacıyla reasüre etmesi nedeniyle vergi kaçağı sıfır veya sıfıra yakındır diyebiliriz.

4.5. Sigorta Sektörünün Ödemeler Dengesine Etkisi

Sigorta şirketleri yurtdışında gerçekleştirdiği işlemlerden sonucu, ödemeler dengesini olumlu veya olumsuz olarak etkiler. Tablo 7'de sigorta şirketlerimizin yurtdışı işler için kestiği poliçelerden elde ettiği kazanç ve bu işlemler sonucu ödediği tazminatlar yer almaktadır.

Görüldüğü gibi sigorta şirketlerimiz 1995 yılında gerçekleştirdiği sigorta işlemlerinden zarar etmişlerdir. İşlem yapılan Yangın, Nakliyat ve Kaza branşlarında gelir elde edilirken; Makine Montaj sigortalarından büyük oranda zarar elde edilmiştir. Yapılan bu işlemlerin Yurtdışından da reasüre edilmiş olması ihtimali ile sektörün yurtdışı reasürans işlemlerini de incelemek gerekmektedir. Ödemeler dengesini etkilemesi itibariyle alınan ve ödenen, reasürans ve restrosesyon primlerini incelemek bizi daha net sonuçlara götürecektir.

Tablo 7: 1995 Yılı Yurtdışı Sigorta İşlemleri (milyon TL)

SİGORTA DALLARI	ALINAN PRİMLER	ÖDENEN TAZMİNATLAR
YANGIN	77,125	24,525
NAKLİYAT	42,134	26,469
KAZA	145,753	53,650
MAKİNA MONTAJ	34,857	676,147
DOLU	0	0
HAYVAN ÖLÜMÜ	0	0
HAYAT	0	0
HASTALIK	0	0
TOPLAM	299,869	780,791

Kaynak: Sigorta Murakabe Kurulu, 1995 Yılı Faaliyet Raporu s. 31.

Tablo 8: Yurtdışı Reasürans İşlemleri (milyonTL)

YILLAR	ALINAN REA. PRİM.		DEVRED. RESTRO. PRİM.		ŞİRKETE Miktarı	KALAN Oranı %
	Yurt içi	Yurt dışı	Yurt içi	Yurt dışı		
1991	866,864	120,935	105,502	181,077	701,220	70.99
1992	1,605,399	191,918	232,142	215,412	1,350,377	74.54
1993	3,435,500	41,742	242,440	295,976	2,938,826	84.51
1994	6,323,054	121,067	339,380	736,272	5,396,869	83.3
1995	10,863,303	106,522	482,778	1,241,259	9,245,788	84.29

Kaynak: Sigorta Murakabe Kurulu, 1995 Yılı Faaliyet Raporu, s. 32.

Tablo 8'de yurtdışı reasürans işlemleri görülmektedir. Yıllar itibariyle baktığımızda bu işlemlerden dolayı da ödemeler dengesi olumsuz yönde etkilenmiştir. Yurtdışından alınan reasürans primleriyle, devredilen restrosesyon primleri arasındaki fark, her geçen yıl Türkiye'nin aleyhine

gelişmektedir

Türkiye’de sigorta sektörü gelişmiş ülkelerin aksine ödemeler dengesi üzerinde negatif etki yapmaktadır. Buna karşın bu etki, sektörün boyutuyla sınırlı kalmıştır.

4.6. Sigorta Sektöründe Toplanan Fonların Değerlendirilmesi

Sigorta şirketleri topladıkları primleri verimli alanlara yatırarak, bir gelir elde etmek zorundadırlar. Bu hem toplanan primlerin enflasyon karşısında değer kaybını önlemek için, hem olası tazminatlara karşılık verebilmek, hem de sigorta kuruluşlarının kar elde edebilmesi için gerekli bir koşuldur.

Sigorta sektörünün önemli bir fonksiyonu da fon yaratarak ekonomiye katkıda bulunmasıdır. Sigorta sektöründe toplanan fonların toplam yatırım hacmi içindeki payı yüzde 2-3 civarındadır. Yani elde edilen fonlar yatırımların ancak yüzde 2-3 ‘lük bölümünü finanse edecek güçtedir⁴⁸.

Sigorta şirketleri ekonomik koşullara bağlı olarak bir portföy oluşturarak karlılıklarını en yüksek düzeye çıkarmaya çalışırlar. Ülkemizde son yıllarda bütçenin büyük oranlarda açık vermesi ve kamu kesiminin fon ihtiyacı içinde olması, devleti yüksek maliyetli fon toplamaya itmiştir. Bu durum yatırım araçları içerisinde devlet kağıtlarının en risksiz, en karlı yatırım aracı olmasını da beraberinde getirmiştir.

Tablo 9’den de anlaşıldığı gibi, sigorta sektöründe toplanan fonların büyük bir bölümü devlet tahvillerine aktarılmıştır. İncelenen dönem içerisinde

⁴⁸Yolaç, s. 54.

Tablo 9: Sektörde Yatırımlar ve Bu Yatırımlardan Sağlanan Gelirler (milyonTL)

YILLAR	HİSSE SENETLERİ		TAHVİLLER		HAYAT POLİÇELERİ ÜZERİNE İKRAZAT		İPOTEK KARŞILIĞI İKRAZAT		GAYRİMENKULLER		TOPLAM	
	Miktarı	Geliri	Miktarı	Geliri	Miktarı	Geliri	Miktarı	Geliri	Miktarı	Geliri	Miktarı	Geliri
1991	534,653	117,383	1,279,035	269,221	18,429	2,079	3,334	1,162	590,812	7,989	2,426,264	397,833
1992	621,094	158,519	2,894,773	575,620	34,950	4,088	3,516	283	944,109	27,988	4,498,441	1,614,882
1993	1,144,954	193,710	7,279,423	1,584,358	58,347	8,942	1,401	216	1,648,525	31,227	10,132,655	1,818,453
1994	2,932,468	547,530	15,894,949	5,202,587	91,169	21,005	2,573	63	3,635,879	201,301	22,557,038	6,000,397
1995	3,650,357	779,864	36,999,596	10,486,108	154,030	32,857	2,268	1,024	7,867,321	180,392	48,673,572	11,480,245

Tablo 10: Bazı Sigorta Şirketlerinin Yatırımları ve Bu Yatırımlardan Sağladıkları Gelirler (milyon)

ŞİRKETLER	HİSSE SENETLERİ		TAHVİLLER		HAYAT POLİÇELERİ ÜZERİNE İKRAZAT		İPOTEK KARŞ. İKR.		GAYRİMENKULLER		TOPLAM	
	Miktarı	Geliri	Miktarı	Geliri	Miktarı	Geliri	Miktarı	Geliri	Miktarı	Geliri	Miktarı	Geliri
AK HAYAT	26,972	10,332	116,364	31,141	78	0	0	0	6,291	152	149,705	41,625
AMERICAN LIFE	0	0	320,040	142,803	0	0	0	0	0	0	320,040	142,803
ANADOLU HAYAT	121,432	10,901	11,304,547	879,968	142,656	30,562	145	0	781,115	3,774	12,349,895	925,205
HALK YAŞAM	39,195	0	2,179,182	41,216	1,008	333	0	0	39,761	0	2,259,146	411,549
COMM. UNION	0	0	430,156	343,628	0	0	0	0	2,114	0	432,270	343,628
İSVİÇRE SİGORTA	34,983	290	842,542	250,163	0	0	0	0	175,373	10	1,052,898	250,463
HALK SİGORTA	761,017	47,534	3,989,284	941,723	1,780	0	0	0	670,213	13,321	5,422,294	1,002,578
ŞARK SİGORTA	94,295	22,243	1,383,308	904,890	0	0	0	0	494,398	22,260	1,972,001	949,393
BAŞAK SİGORTA	199,055	30,822	2,189,130	1,154,582	193	0	0	0	430,589	12,387	2,818,967	1,197,791
GÜNEŞ SİGORTA	315,720	56,872	2,186,219	798,139	1,852	0	20	12	184,586	684	2,688,397	855,707

Kaynak: Sigorta Murakabe Kurulu 1995 Yılı Faaliyet Raporu, s. 62-63.

tahvillere yapılan yatırımların, gittikçe daha önem kazandığı görülmektedir. 1991 yılında tahvillerin toplam yatırımlar içerisindeki payı ancak yüzde 50 kadarken, bu oran her sene artarak 1995'te yüzde 75

seviyelerine gelmiştir. Bu yatırımlardan sağladıkları gelirlere baktığımızda da, gerçekten tahvillerin diğer yatırım araçlarına göre daha fazla getiri sağladığını söyleyebiliriz.

Tablo 10'da 1995 yılı sektör yatırımları, sigorta şirketlerinin sermaye yapılarına göre kamu, özel ve yabancı; faaliyet alanlarına göre hayat ve hayat dışı ayrımı yapılarak, incelenmeye çalışılmıştır.

Tablo 10'da da açıkça görüldüğü gibi sermaye yapıları ve faaliyet alanları fark etmeksizin, incelenen tüm şirketler yatırımlarını tahvillerden yana gerçekleştirmişlerdir. Ayrıca gayrimenkul alımları da dikkat çeken ayrı bir noktadır.

Sektörde toplanan fonların kısa vadeli yatırımlara aktarılması, ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik koşullardan dolayı doğal bir sonuçtur. Bununla beraber önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi, sigorta sektörü ekonominin ve sosyal büyümenin gerçekleşmesinde katkıda bulunacaksa yatırımlara, özellikle sanayi yatırımlarına kaynak tahsis edebilmelidir.

4.7. Sigorta Sektöründe Tahsilat Sorunu

Sigorta sektöründe toplanan fonların değerlendirilmesi için sağlıklı bir tahsilat politikası izlenmesi gerekmektedir. Sigorta şirketlerinin kaynaklarına göre toplam alacaklarının çok yüksek olması ve toplanan fonların önem arzemesi dolayısıyla, tahsilat sorununu ayrı bir başlıkta incelemekte yarar

vardır.

Sigorta sektöründe tahsilat politikasının sağlıklı işleyememesi bir çok nedene dayanmaktadır. Kanunlar bu konuda yeterince zorlayıcı olmamakla beraber, sigorta şirketlerinin istihsal organlarına verdikleri tavizler sektörün bu derece tahsilat problemi yaşamasına neden olmuştur.

Tablo 11'de sigorta şirketlerinin kaynaklarına göre toplam alacakları 1993-1995 dönemi ele alınarak inceleniyor.

Tablo 11: Kaynaklara Göre Toplam Alacaklar (milyon TL)

Açıklamalar	1993	Toplam İçindeki payı	1994	Toplam İçindeki Payı	1995	Toplam İçindeki Payı
Sigortalılar	1,303,484	17.19	2,089,417	14.80	6,902,668	33.70
İstihsal Organ.	6,059,322	79.89	11,652,054	82.55	12,977,903	63.35
Diğer	221,602	2.92	374,519	2.65	603,990	2.95
Top. Alacaklar	7,584,408	100.00	14,115,991	100.00	20,484,561	100.00
Toplam Prim	17,164,542		14,115,991		64,187,954	
Alacak/Prim %	44.19		43.20		31.91	

Kaynak: Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, 1995 Yılı Faaliyet Raporu, s. 93.

1993 yılında sigorta şirketlerinin toplam primleri içinde alacakların payı yüzde 44.19 olarak gerçekleşmiştir. Toplam alacaklar içerisinde en fazla paya yaklaşık yüzde 80'le istihsal organları sahiptir. 1994 yılında da yine yaklaşık aynı oranlarda alacak oluşmuştur

1995 yılında yapılan yasal düzenlemelerle, istihsal organlarından

tahsilatların üzerine gidilmiş ve alacakların toplam primler içerisindeki oranı yüzde 31.91'e gerilemiştir. Şüphesiz bu oran da çok yüksek olmakla beraber, bu sorun giderildiğinde yatırımlara daha fazla kaynak aktarılabilir.

5. KARŞILAŞTIRMALI OLARAK DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SİGORTACILIK

Sigorta sektörünün ekonomideki gücünü ve Türkiye' de sigorta sektörünün yerini daha iyi anlayabilmemiz için, dünyada sigorta sektörünün yerini ve ekonomideki etkinliğini incelememizde fayda vardır. Böylece sigorta sektörünün ülke ekonomilerinde üstlendiği görevleri ve sektörün Türkiye'de olması gereken yerini daha iyi kavrayabiliriz.

5.1. Dünyada Sigorta Pazarı ve Türkiye'nin Yeri

Sigorta pazarının ekonomideki etkinliğini incelerken ele alacağımız temel kıstaslar şunlardır;

- Direkt sigorta prim üretimi,
- Kişi başına düşen prim miktarı,
- Prim / Gayri Safi Milli Hasıla oranı,
- Faaliyette bulunan şirket sayısı

Tablo 12'de, 1986-1993 döneminde Kıtalaraya göre prim üretimi ve kıtaların prim üretimi içindeki payı ele alınmıştır.

Dünya toplam prim üretimi 1986 yılında 859 milyar ABD doları iken,

1993 yılında 1.803 milyar dolara yükselmiştir. Ele alınan dönem içerisinde toplam prim 2.1 kat artmıştır. Bu dönem içerisinde kıtaların prim üretiminde sürekli bir artış olmakla beraber, toplam üretim içindeki paylarında artışlar ve azalışlar, bize sektördeki gelişmiş ve gelişmekte olan alanları göstermektedir. İncelenen dönem içerisinde dikkat çeken diğer değişimler şunlardır;

Asya kıtasının prim üretimi 1986 yılında 193 milyar dolar iken, 1993 yılında 628 milyar dolara yükselmiştir. Prim üretimi 3.25 kat artarak sektör ortalamasının üstüne çıkmıştır. Toplam üretim içindeki payı da yüzde 22.4'ten, yüzde 34.8'e yükselmiştir. Asya ülkelerinin sanayi alanlarında yaptıkları atılımlar, aynı şekilde sigorta sektöründe de kendini göstermiştir.

Tablo 12: Kıtaların Prim Üretimi ve Üretim Payı (milyar \$)

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Avrupa	249	339	349	375	460	469	456	491
Asya	193	270	323	311	334	372	394	628
K. Amerika	391	430	458	483	514	521	557	600
Diğerleri	27	32	41	42	48	53	59	84
TOPLAM	859	1,070	1,171	1,210	1,356	1,414	1,466	1,803
	%	%	%	%	%	%	%	%
Avrupa	28.90	31.60	29.80	31.00	33.90	33.10	31.10	27.20
Asya	22.40	25.30	27.60	25.70	24.60	26.30	26.90	34.80
K. Amerika	45.50	40.10	39.10	39.90	37.90	36.80	38.00	33.30
Diğerleri	3.10	3.00	3.50	3.40	3.50	3.80	4.00	4.70

Kaynak: Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, 1995 Yılı Faaliyet Raporu, s. 4.

Kuzey Amerika kıtasının payı 1986'da yüzde 45.5 iken, 1993'te bu pay

yüzde 33.3'e düşmüştür. Bununla beraber dönem içerisinde toplam prim üretimi 391 milyar dolardan, 600 milyar dolara çıkmış, yüzde 65 oranında artış göstermiştir. Toplam içerisindeki payında meydana değişimi diğer kıtalardaki, özellikle Asya kıtasındaki gelişme trendine bağlayabiliriz.

Avrupa kıtası da belirlenen dönemde toplam primlerini 249 milyar dolardan, 491 milyar dolara yükseltmiştir. Toplam prim üretimi yaklaşık 2 kat artmakla beraber, sektördeki payı yüzde 28.9'dan, yüzde 27.2'ye gerilemiştir

Diğer kıtaların toplam içerisindeki payı yüzde 3.1'den, 4.7'ye çıkmış fakat pazardaki payları yine düşük kalmıştır.

1993 yılı itibariyle dünya genelinde hayat branşında elde edilen primler toplam 1.010 milyar dolar, hayat dışı branşında elde edilen primlerin toplamı ise 793 milyar dolar'dır. Buna göre toplam prim üretiminin yüzde 56.1'i hayat branşından, geri kalan yüzde 43.9'u da hayat dışı branşlardan elde edilmiştir.

Tablo 13: Kıtaların Üretimi İçindeki Payı ve Büyüme Hızları

KITALAR	HAYAT DIŞI			HAYAT		
	KITALARIN	PAYI %	ORT. YILLIK BÜY. HIZI %	KITALARIN	PAYI %	ORT. YILLIK BÜY. HIZI %
	1986	1993		1986	1993	
ASYA	14.8	18.4	4.9	38.7	47.7	7
K. AMERİKA	51.1	43.9	1.1	34.7	24.9	3
AVRUPA	30.2	30.7	4.6	24.3	24.4	9.2
OKYANUSYA	1.4	1.5	2	1.1	1.2	3.9
L. AMERİKA	1.4	2.2	3.5	0.3	0.5	9.6
AFRİKA	0.9	0.7	1.4	1	1.2	7.8
DİĞERLERİ		2.6				
TOPLAM	100	100	2.9	100	100	6.4

Sektörü Tablo 13'de olduğu gibi faaliyet alanlarına göre hayat, hayat dışı olarak ayırdığımızda; dönem içindeki gelişmelerden hayat sigortalarının, hayat dışı branşlara göre prim üretiminde daha yüksek bir büyüme hızı yakaladığını söyleyebiliriz. Yine tablo 13'den hayat dışı branşlarda Kuzey Amerika'nın, hayat branşında ise Asya kıtasının en büyük paya sahip olduğunu söyleyebiliriz. Fakat asıl dikkati çeken Asya kıtasının sürekli bir büyüme hızı yakalamış olmasıdır.

Tablo 14'te sigorta sektörünün, ülkeler bazında gelişmişlik düzeyi ve ekonomik etkinliği gözlenmeye çalışılıyor.

Tabloda yer alan "sigorta yoğunluğu" kavramı; bir ülke ekonomisi içerisinde, bir yıllık süre içerisinde üretilen toplam primin, ülke nüfusuna oranıdır. Sigorta yoğunluğu kavramı, kişi başına düşen prim miktarı olarak ta isimlendirilebilir. "Sigorta katılımı" kavramı ise, üretilen toplam primlerin Gayri Safi Milli Hasıla'ya oranıdır.

1993 yılında 1 Trilyon 803 Milyar dolar olan dünya prim üretimi, 1994 yılında cari olarak yüzde 9.2, reel olarakta yüzde 3.5 oranında artarak 1 Trilyon 967 Milyar 787 Milyon dolara yükselmiştir.

Dünya direkt prim üretiminin büyük bir bölümünü karşılayan Japonya ve Amerika'nın pazardaki payları toplam yüzde 61 oranındadır. Japonya yüksek prim üretiminin yanısıra, Sigorta yoğunluğu miktarında da 4850 dolarla ilk sırada yer almaktadır. Aynı şekilde yüzde 12.8'lik katılım oranıyla da, ülkede sigorta sektörünün ne derece önemli, ne derece gelişmiş olduğu görülmektedir.

Güney Afrika'nın 12.8 katılım oranı, tabloda dikkat çeken noktalardan

Tablo 14: 1994 Yılında Dünya Sigorta Pazarında Temel Göstergeler

SIRA	ÜLKE	1993'e göre reel değişim	Prim üretimi (milyon \$)	Dünya Payı%	Sigorta yoğunluğu		Sigorta Katılımı	
					Sıra	Prim \$	Sıra	%
1	Japonya	1.6	606,015	30.8	1	4,850	1	12.8
2	ABD	2.2	594,195	30.2	3	2,280	10	8.6
3	Almanya	5.4	128,459	6.53	8	1,578	16	7
4	Birleşik Krallık	-2.9	116,930	5.94	4	2,002	4	11.4
5	Fransa	8.5	110,465	5.61	6	1,908	12	7.8
6	Güney Kore	10.1	45,181	2.3	19	1,017	3	11.8
7	İtalya	6	34,370	1.75	26	601	35	3.4
8	Kanada	1.2	34,148	1.74	16	1,168	18	6.2
9	Hollanda	6.9	29,421	1.5	5	1,913	7	8.8
10	İsviçre	7.1	25,070	1.27	2	3,587	6	9.7
11	İspanya	20.6	24,645	1.25	24	630	26	5.1
12	Avustralya	4.1	23,089	1.17	13	1,294	15	7.2
13	Güney Afrika	8.8	15,565	0.79	28	385	2	12.8
14	Tayvan	12.3	12,723	0.65	25	606	24	5.4
15	Brezilya	108.1	11,869	0.6	44	64	48	2.1
16	Belçika	4.8	10,994	0.56	17	1,089	23	5.5
17	İsveç	-0.8	10,882	0.55	14	1,238	17	6.4
18	Avusturya	1.3	10,558	0.54	12	1,304	19	6.2
19	Danimarka	0.4	7,453	0.38	9	1,433	22	5.5
20	Finlandiya	7.9	6,860	0.35	11	1,348	13	7.5
21	Norveç	8.6	6,177	0.31	10	1,422	25	5.3
22	Meksika	6.7	6,082	0.31	45	65	54	1.6
23	Hindistan	5.5	5,250	0.27	65	6	51	1.8
24	Hong Kong	27.5	5,074	0.26	21	827	33	3.8
25	Çin	2.9	4,918	0.25	68	4	62	1
26	Arjantin	17.7	4,828	0.25	35	141	53	1.7
27	İrlanda	-4.4	4,169	0.21	15	1,168	8	8.8
28	Portekiz	13.7	3,787	0.19	29	384	27	5
29	İsrail	-0.6	3,759	0.19	23	696	9	8.7
30	Yeni Zelanda	8.1	3,680	0.19	18	1,054	14	7.2
31	Rusya	58.2	3,631	0.18	54	25	58	1.3
32	Tayland	15.1	3,391	0.17	46	57	39	2.8
33	Malezya	15.6	2,833	0.14	34	145	28	4.7
34	Singapur	16	2,583	0.13	20	882	30	4.2
35	Endonezya	28.2	1,972	0.1	61	10	60	1.1
36	Yunanistan	6.8	1,858	0.09	33	178	42	2.4
37	Polonya	0.5	1,825	0.09	49	47	50	2
38	Şili	7.3	1,723	0.09	37	123	36	3.3
39	Kolombiya	18.1	1,500	0.08	50	44	45	2.3
40	Venezüella	-23.1	1,149	0.06	47	54	57	1.3
41	Türkiye	-8.6	1,073	0.05	57	18	65	0.8
42	Çek Cumhuriyeti	15.2	1,031	0.05	40	98	38	2.9
43	Filipinler	8.2	955	0.05	59	14	55	1.5

SIRA	ÜLKE	1993'e göre reel değişim	Prim üretimi (milyon \$)	Dünya Payı%	Sigorta yoğunluğu		Sigorta Katılımı	
					Sıra	Prim \$	Sıra	%
44	Macaristan	7	894	0.05	42	85	46	2.3
45	Fas	0.6	698	0.04	53	26	41	2.7
46	Lüksemburg	3.3	646	0.03	7	1,614	20	5.9
47	Slovenya	9.2	489	0.02	31	244	34	3.5
48	Mısır	32.8	480	0.02	63	8	66	0.8
49	Hırvatistan	-20.3	442	0.02	41	92	37	3.2
50	Pakistan	-4.5	431	0.02	69	3	64	0.8
51	Uruguay	0.5	338	0.02	38	107	47	2.2
52	Peru	-4.8	336	0.02	58	15	67	0.7
53	İran	3.3	295	0.01	67	5	69	0.4
54	Slovakya	-1.9	280	0.01	48	52	44	2.3
55	Cezayir	-7.8	277	0.01	62	10	68	0.5
56	Trinidad/Tobago	22.6	276	0.01	32	219	21	5.7
57	Tunus	1.4	269	0.01	51	31	52	1.6
58	Zimbabve	-0.8	264	0.01	55	24	5	11.3
59	Kıbrıs	10.2	261	0.01	30	357	29	4.3
60	Panama	10.5	254	0.01	39	99	31	3.9
61	Bulgaristan	-4.8	235	0.01	52	28	49	2.1
62	Kostarika	12.3	228	0.01	43	74	40	2.7
63	Ekvador	18.2	222	0.01	56	20	56	1.3
64	Kuveyt	8.7	208	0.01	36	128	63	0.9
65	İzlanda	6.9	203	0.01	22	752	32	3.8
66	Kenya	-19.7	164	0.01	66	6	43	2.4
67	Barbados	-0.8	142	0.01	27	514	11	8.2
68	Guatemala	14.8	133	0.01	60	13	61	1
69	Fildişi Kıyısı	-3.2	112	0.01	64	8	59	1.1
	Öteki Ülkeler							
	Asya		2,743	0.14				
	Amerika		987	0.05				
	Afrika		856	0.04				
	Avrupa		377	0.02				
	Okyanusya		79	0				
	Arap Ülkeleri							
	Suudi Arabistan		651			38		0.6
	Lübnan		226			78		2.8
	Katar		135			225		1.7
	Umman		120			58		1.1
	Diğerleri		22,031	1.12				
	Dünya Toplam		1,967,787	100		328		

biridir. Kişi başına düşen prim miktarı da 385 dolardır. Ülkede sigorta sektörünün 12.8'lik katılım oranının oluşumunu ve sigorta sektörünün gelişimini, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin yeni kurtulduğu sömürgeciliğe bağlayabiliriz.

Sigorta katılım oranlarına baktığımızda, gelişmiş ülkelerde ve sanayileşme süreci yaşayan bir çok ülkede sigorta sektörünün ekonomideki etkinliğini görmek mümkündür.

Türkiye prim üretiminde, 1993 yılına göre yüzde 8.6 oranında düşüş yaşamıştır. Bu düşüş 1994 yılında yaşanan ekonomik bunalım ve buna bağlı olarak liranın dolar karşısındaki aşırı değer kaybına bağlanabilir. 1993 yılında 1 milyar 533 milyon dolarlık prim üretimiyle dünya prim üretiminin onbinde 9'luk payına sahipken, bu oran 1994'te 1 milyar 73 milyon dolarlık prim üretimiyle onbinde 5'e düşmüştür.

Tablo15: 1994 Yılında Türkiye'nin Dünya Pazarındaki Yeri

Prim Üretimi	Miktar, Oran	Sıra
Hayat Dışı	943 Milyon \$	39
Hayat	130 Milyon \$	48
Toplam	1.073 Milyon \$	41
Sigorta Yoğunluğu	17.5 \$	57
Sigorta katılımı	% 0.81	65

Kaynak: Sigorta Dünyası Dergisi, Temmuz 1996, s. 4.

Sigorta katılım oranı 1993'te 1.31 iken bu oran 1994'te 0.81'e düşmüştür. Kişi başına düşen prim üretimi de 25.5 dolardan, 17.5 dolara düşmüştür.

Üçüncü Bölüm

TÜRKİYE'DE SİGORTA SEKTÖRÜNÜN GELİŞMESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Genel anlamıyla sigortacılık, dünyada iki yüzyılı aşkın bir geçmişe sahiptir ve ülkelerin sanayileşme ve yapılanma dönemlerinde yapılan yatırımları büyük ölçüde finanse ederek kalkınma süreçlerini hızlandırmıştır. Bundan dolayı, sigortacılık bir sektör olarak ekonomide ağırlığını hissettirmiş ve topluma mal olmuştur. Türkiye'de sigortacılık sektörü sadece yarım yüzyıllık bir geçmişe sahiptir. Dünyada bankacılık sektörü ile sigortacılık paralel bir gelişme kaydettiği halde Türkiye'de sigorta sektörü, banka sektörüne kıyasla daha cılız kalmıştır.

Türkiye'de sigorta sektörünün gelişmesini engelleyici birçok faktör vardır. Sigortanın konusu ve kapsamı dolayısıyla toplumun her kesiminde ve yaşamın her anında karşımıza çıkması itibariyle bu faktörleri sınıflandırmamız gerekir. Bu faktörlerin herbiri ayrı bir inceleme konusu olmakla beraber, ana başlıklar altında bu sorunları; sosyal faktörler, dini faktörler, hukuki faktörler, iktisadi faktörler, mali faktörler, mevzuattan kaynaklanan sorunlar, pazarlama sorunu ve diğer faktörler olarak sınıflandırmamız mümkündür. Bu faktörleri kapsamlı bir şekilde ele alıp incelemek yararlı olacaktır.

1. SOSYAL FAKTÖRLER

Sosyal faktörler, sigortacılığın gelişmesini engelleyen faktörler içerisinde karşılaşılan ilk güçlüklerden biridir. Diğer faktörlerden öncelikle aşağıda belirtilen sorunların aşılmasında fayda vardır.

1.1. Sigorta Kavramının Topluma Yayılmamış Olması

Sigorta kavramı, içerik itibariyle topluma tanıtılmamış, anlatılmamıştır. Yararları konusunda toplumda bir bilgi birikimi olmamıştır. Bundan dolayı geniş kabul görmüş bir sektör değildir.

Toplumdaki sigorta bilincinin eksikliği sigorta ihtiyacını hissettirmemiş, bu ise sektörün topluma yayılmasını önlemiştir⁴⁹.

1.2. Kadercilik ve İhmalcilik

Toplumumuz yüzlerce yıldır doğu kültürünün etkisinde kalmıştır. Bu etkilenmeden dolayı toplumda "fatalist felsefe" (kadercilik) anlayışı yerleşmiş ve benimsenmiştir. İyiliğinde kötülüğünde, Allah'tan geleceğine Allah'ın koruyuculuğuna inanmış bir toplum sigortacılığı benimseyememiş, reddetmiştir.

Diğer taraftan toplumun içine yerleşmiş olan ihmalcilik ve yapılması gereken işlerin sürekli ertelenmesi, sigortacılığın benimsenmesini önlemiş ve unutulmasına sebep olmuştur.

⁴⁹Haşim Ekener, Bahir Sevener "Sigorta Endüstrisinin Türk Ekonomisindeki Yeri" seminerinde sunulan bildiri, Ankara, 15-16 Mayıs 1978.

2. DİNİ FAKTÖRLER

İslam dini bir öğreti değilde, sosyal ve siyasal düzenin oluşturulmasını sağlayan emredici nitelikte bir yaşam biçimidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi bir dini olmamakla birlikte, nüfusumuzun büyük bir bölümü İslam dinine mensuptur ve İslam dininin emredici niteliğini bazı kesimler kendi çıkarları doğrultusunda saptırarak, toplumu şeriat hükümlerine göre yönlendirmeye çalışmıştır.

Bu durum günümüzde de güncelliğini sürdürmekle beraber, Osmanlı Devleti zamanında çarpıcı tesbitler söz konusudur. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren ülkede hız kazanmaya başlayan sigortacılık sektörü, bazı din aydınlarının ! da tesiriyle İslam dinine aykırı olarak kabul edilmiş, dinde olmayan bir müessesenin toplumda kabul görmesi, benimsenmesi ve yayılması gecikmiştir. Hatta Osmanlı döneminde ülkemizde çalışmak isteyen yabancı sigorta şirketleri, Şeyh-ül İslam' dan sigorta işlemlerinin şeriat kanunlarına aykırı olmadığına, şer' en caiz olduğuna dair fetvalar alarak ülkede faaliyete geçtikleri bilinmektedir. Aynı dönemde ülke içinde kurulmuş yerli sigorta şirketleriyle yapılacak sigorta işlemlerinden dolayı alınacak tazminatların helal olmayacağı, bunlara itibar edilmemesi gerektiği dahi söylenilmiştir.

Bu inanış ve bu tutum, sigorta sektörünün ülkemizdeki gelişimini uzun yıllar etkilemiş ve bu süre içinde sadece yabancı sigorta şirketleri faaliyet göstermişlerdir.

Bütün bunların sonucunda yerli sigorta şirketlerinin oluşumu olumsuz yönde etkilenmiştir. Yabancı sigorta şirketleri ise ülkede sadece şube olarak kurulduğundan, oluşan kaynak yurtdışına akmıştır.

3. HUKUKİ FAKTÖRLER

Sigorta tanımında da belirttiğimiz gibi, iki tarafın karşılıklı anlaşması sonucu oluşturulmuş bir sözleşme olduğuna göre burada, tarafların haklarının korunması ve güvence altına alınması gerekmektedir. Sigortacılık faaliyetleri dünyada bize göre daha erken başladığı için, ilgili hükümler sözleşme taraflarının çıkarlarına göre dengeli bir biçimde düzenlenmiştir. Oysa sigorta hukuku, Türkiye' de yeni oluşturulan bir hukuk dalıdır. Yasal çerçevenin geç oluşturulması bu sektörün hızlı gelişimini veyayılmasını engelleyen bir unsur haline gelmiştir.

4. EKONOMİK FAKTÖRLER

Sigortacılık faaliyetleri daha önceden de açıkladığımız gibi ekonomik bir işlemdir ve Türkiye' de sigortacılığın gelişmesini engelleyen faktörler arasında ekonomik nitelik taşıyan faktörler, önemli ve ağırlıklı bir yer tutar.

4.1. Sigortanın Ekonomik Fonksiyonunun İyi Anlaşılabilmesi

Sigortanın temel niteliği, gelecekte gerçekleşmesi muhtemel bir tehlike ya da rizikonun sonucunda meydana gelen hasarı karşılamaktır. Sigorta şirketleri fonları bir havuza toplar. Böylece gerçekleşmesi muhtemel tehlike ve rizikoları tüm topluma yayarak, ekonomik kayıpların önüne geçmeye ve bu kayıpları tazmin etmeye çalışır. Maddi kayıpların giderilmesiyle kişi ve kurumlar varlıklarını ve faaliyetlerini hasar öncesindeki gibi devam ettirebileceklerdir.

Görüldüğü gibi sigorta sayesinde kişi ve kurumların mal varlıkları güvence altına alınabilmektedir. Fakat bu hizmet toplumumuzda lüks ve pahalı

bir hizmet olarak görülmüş, masraf ya da gereksiz bir harcama gözüyle bakılmıştır. Hasarın meydana gelebileceği düşünölmek bile istenmediğinden, sigorta prim ödemeleri bir yük olarak algılanmıştır.

Oysa, sigortanın tabana yayılmasıyla sigorta sektörü gelişecektir. Bunun sonucunda ise, başta ekonomik kayıpların giderilmesi, ekonomik refahın artırılması ve oluşacak fonların verimli alanlarda kullanılmasıyla milli gelirde artışlar meydana getirilerek çok önemli iktisadi etkiler yaratılabilecektir.

4.2. Sigorta Şirketlerinin Sayısı ve Prim İstihsalı

Daha önceki bölümlerde de anlatıldığı gibi sigorta sektörü Türkiye'de pek fazla geçmişe sahip olmayan, fazla gelişememiş yeni bir sektördür. Sektörün gelişememiş olmasının sonucu olarak prim istihselleri çok düşük kalmaktadır. Bu sebeple de yeterince hizmet verilememektedir.

Türkiye'de prim istihsalinin, GSMH içerisindeki payı çok düşük bir oranda kalmaktadır. Oysa diğer ölkelerde bu oran bir hayli yüksektir. Prim istihsalindeki bu yetersizlik nedeniyle de, Türkiye'deki sigorta sektörü hem sigortacılık işlemlerini, hem de ekonomik açıdan yaratabileceği bir çok faydayı gerçekleştirilememektedir.

Sigorta şirketlerinin sayısı da yetersiz kalmaktadır. Diğer ölkelerle kıyaslamaya kalktığımızda Türkiye'nin yine çok geri kaldığı görölmektedir. Bununla beraber sigorta sayısının yetersiz olmasından çok, faaliyet halindeki şirketlerin korunması ve desteklenmesi gerekmektedir.

Ayrıca sigorta hasar primlerinin zamanında ve yeterli tutarda ödenmemesi de, sigortaya karşı güvensizliği arttırmıştır.

4.3. Sigorta Primlerinin Rasyonel Olarak Kullanılmaması ve Enflasyonun Etkisi

Sigorta şirketlerince toplanan primler büyük bir tasarruf kaynağıdır ve bunların verimli alanlarda kullanılarak yatırımları, özellikle uzun vadeli yatırımları finanse etmesi mümkündür. Oysa ülkemizde toplanılan primler belirtildiği gibi çok büyük boyutlarda fon oluşturamadığı gibi, toplanan fonlarda kısa vadeli yatırımlarda değerlendirilmiş ve özellikle sanayiye bu fonlar aktarılmamıştır.

Uzun vadeli yatırımlara dönüştürülememesinin en büyük nedeni olarak, 1980'li yıllardan itibaren enflasyonun hızlı ve devamlı bir şekilde artmasını gösterebiliriz. Şöyle ki, bir taraftan sigorta primlerinin tutarı yükselirken aynı zamanda parasal değeri düşmektedir. Enflasyon nedeniyle uzun vadede bir belirsizlik olduğundan, toplanan fonlar, uzun vadeli yatırımlara dönüştürülmekten kaçınılmış ve getirisi daha yüksek olan finansal piyasalara aktarılmıştır.

Yine enflasyonun bir sonucu olarak; hasarın gerçekleşmesi anında ödenecek tazminatlar, ortaya çıkan maddi kayıpları gidermekte yetersiz kalmıştır. Örneğin; 1 Milyar TL. net sigorta bedeliyle sigortalanan bir otomobil aradan bir kaç ay geçtikten sonra tam hasar alması durumunda, tazmin edilecek olan 1 Milyar TL. ile yerine yenisi alınamamaktadır.

Enflasyonun sigortacılık üzerindeki en büyük olumsuzluğundan biri de hayat branşında kendisini göstermiştir. Hayat sigortalarında vade sonunda ödenecek miktar poliçede belirtildiği için, vade sonunda elde edilecek tutar çok anlamsız kalmıştır.

5. MALİ FAKTÖRLER

Sigorta sektörünün bir gelir kaynağı şeklinde görülmesi ve vergileme açısından rahatça kontrol altında tutulan bir sektör olması dolayısıyla, ağır bir şekilde vergilendirilmesi sektörün gelişmesini engellemiştir.

Sigortacıların deyimiyle "sigorta yaptırmak suretiyle güvence satın alan kişi veya kurumlar, adeta vergi ödemekle cezalandırılmaktadırlar".

Sigorta işlemleri konusunda vergi kanunlarında yer alan bazı hükümlerin değiştirilmesi, sigorta sektörünün geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması açısından zorunlu görülmektedir⁵⁰.

5.1. Devlet Tahvili, Hazine Bonosu ve Gelir Ortaklığı Senetleri Gelirlerinin BSMV'den İstisna Edilmesi

Gider vergileri, harcamalardan alınan bir vergi türü olup, nihai tüketicilerden, onlara mal veya hizmet satan ticari kuruluşlarca tahsil edilerek Maliye'ye yatırılır. Oysa bu gelirlerin bir muamele (gider) vergisi olan BSMV'ye tabi tutulması, gider vergisinin tanımına ve amacına uygun düşmemektedir.

Sigorta şirketlerinin bu gelirlerini elde etmesinde ise, bu verginin alınmasını gerektiren bir olay yoktur. Burada cereyan eden olay Sigorta şirketlerinin bir gelir elde etmesi ve elde ettikleri gelir dolayısıyla kendilerini vergilendirmesidir⁵¹.

⁵⁰Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği 1995 Yılı Faaliyet Raporu.

⁵¹Banka ve Sigorta şirketlerinin, her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla her ne nam ile olursa olsun, nakten ve hesaben aldıkları paralar BSMV'nin konusunu teşkil eder (BSMV'nin mevzuunu belirleyen 28. maddenin 1. bendi).

5.2. Deprem Hasar Karşılığının Vergiden İstisna Tutulması

Sigorta ve Reasürans Şirketleri, yangın ve mühendislik sigorta branşlarında verilen deprem teminatı karşılığında aldıkları ve kendi saklama paylarında kalan primlerle, bu primlerin net gelirlerini on beş yıl süre ile "deprem hasar karşılığı olarak ayırmak zorundadırlar"⁵².

Kanun gereği karşılık hesabında tutulan bu fonun, Kurumlar vergisi ve Banka ve Sigorta Muameleleri vergisine tabi tutulması, vergilendirme prensiplerine ve hukuka aykırıdır. Bu nedenle Banka ve Sigorta Vergisinden istisna tutulması ve on beşinci yılın sonunda kara nakledilmesi hükümlerinin getirilmesi sorunu çözecektir.

5.3. Hastalık ve Ferdi Kaza Sigortasının BSMV'den İstisnası

6802 sayılı kanununun 29. maddesine göre Hayat sigortası primleri BSMV'den istisna tutulmuştur. Fakat hastalık sigortaları bu istisnadan yararlanamamaktadır. Uygulamada bu durum, vergi istisnası bakımından karışıklıklara ve haksızlıklara yol açmaktadır.

5.4. BSMV Matrahına Belediye Yangın Sigorta Muamele Vergisinin Dahil Edilmemesi

Yangın sigorta muamele vergisi Belediyelere verilmek üzere, prim üzerinden hesaplanıp, sigortalıdan tahsil edilmektedir. Dolayısıyla bu prim şirketlerin kasasına girmemektedir. Bundan dolayı BSMV matrahına Belediye Yangın Sigorta Muamele Vergisi dahil edilmemelidir.

⁵²7397 sayılı kanun'un 539 sayılı KHK. ile değişik 25. maddesinin 1.fıkrası.

5.5. Diğer Öneriler

- Satış elemanlarının gelirleri vergilendirilmelidir.
- Sigorta şirketlerinin Hayat branşında sigortalılarına yapacağı aylık veya toptan ödemeler gelir vergisine tabi tutulmamalıdır.
- İşverenlerin ödedikleri can sigortaları primlerinin ticari kazançtan gider olarak indirebileceğinin açıklığı kavuşturulması gerekir.
- Hayat sigortası tazminatlarından Veraset ve İntikal Vergisi alınmamalıdır.
- Teklifnameler damga vergisinden istisna edilmelidir.
- Sigorta şirketleri kuruluş izin belgeleri harcı alınmamalıdır.

6. SİGORTA MEVZUATI VE UYGULAMASINDAN DOĞAN SORUNLAR

Ülkemizde 1980'li yıllardan itibaren, yükselen enflasyonun baskısı sektöre olumsuz etki yapmıştır. Özellikle kanunun belirli bir tutarı içeren bölümleri ve hükümleri yetersiz kalmıştır. Bunların başında sermayeyi tespit eden kanunun 2. maddesi yer almaktadır. Bu sorun her ne kadar güncelleştirme yoluyla aşılmaya çalışılsa da bir süre sonra tekrar anlamını yitirmektedir⁵³.

Aynı şekilde teminatları belirleyen 12. maddedeki tutarlar da anlamını yitirmiştir. Bunun yanısıra kanunun 42. ve 45. maddelerinde yer alan para

⁵³1996 yılında asgari sermaye miktarı 250 Milyar TL.'ye çıkarılmıştır.

cezaları da, caydırıcılığını yitirmiştir.

Ekonomik koşulların hızlı bir biçimde değişmesi ile ortaya çıkan bir başka sorunda, yeni sigorta şirketlerinin kurulmasının teşvik edilip edilmeyeceğidir. Burada genel eğilim, yeni şirket kurma yerine, var olanları destekleme yönündedir.

Ülkemizde faaliyette bulunan yabancı sigorta şirketlerinin hukuki statülerinin belirlenmesi de bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevcut umumi vekillerin farklı mali hükümlere tabi olmaları, kar transferleri konularında farklı işleme tabi tutulmaları da sakıncalı bir uygulama olarak görülmektedir⁵⁴.

Kanunun 20. maddesinde düzenlenmiş olan sigortalıların alacak ve haklarını koruma amacı güden ıslah tedbirleri yetersiz kalmakta, kanunun bu maddesinin uygulamasında daima bir sorun ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca istihsal organlarının belirlenmesi de sigorta sektörü için sürekli bir sorun olmuştur. Kanunun 9. maddesinde açıkça belirtilmiş olmasına rağmen acentalık, ülkemizde ek bir iş olarak gelişmiştir. Bu durum ülkemizde acentalık müessesesinin, istihsalcilik mesleğinin oluşumunu geciktirmiştir. Acentalık, esas işi sigortacılık olmayan, ek iş olarak yapılan bir uğraş alanı haline gelmiştir. Sonuç olarak elde edilen kazançlar da sigortacılık alanına değil, acentaların esas işlerine aktarılmıştır.

Bununla beraber Şirketlerin istihsellerini arttırmak için acentalara verdikleri tavizler, sigortalılardan tahsil edilen primlerin şirketlere intikalini geciktirmektedir⁵⁵.

⁵⁴Yolaç, s. 68.

⁵⁵Reha Bavbek, "Türk Sigortacılığını geliştirme" seminerinde sunulan bildiri, İstanbul, 1986, s.61-67.

7. SİGORTA HİZMETİNİN PAZARLANMASI

Sigorta hizmetinin müşteriye sunulması başlıbaşına özellik arzeden, eğitim gerektiren bir konudur. Bu hizmetin sunulmasıyla müşteriye "vaadedilmiş bir mutluluk" pazarlanmaktadır. Bu vaad, gelecekte gerçekleşebilecek risk ve tehlikelere karşı bir teminatı içermektedir. Nasıl ki IBM çözüm, Rolex prestij satıyorsa, sigorta sektörü de "güvence" satmakta, pazarlamaktadır.

Buna rağmen sigorta şirketleri ilgili riski müşteriye yeterince tanıtamamışlar, kavratamamışlar ve de bunun sonucu psikolojik bir kabul yaratamamışlardır. Sigorta şirketleri pazarlama anlayışından çok satışa yönelik bir anlayışla hareket etmişlerdir. Daha etkin bir pazarlama anlayışından çok, daha fazla istihsal anlayışı yerleşmiştir.

Günümüz modern pazarlama anlayışında, tüketici ve toplum refahını göz önüne alan bir kar anlayışı vardır. Sigortacılıkta dağıtım kanalı olarak nitelendirebileceğimiz acentalar, genel olarak sigortacılıkta uzman olmadıkları için satış anlayışıyla hareket etmekte, potansiyel pazarı da olumsuz etkilemektedir.

Sigorta sektöründe hizmet, bir sistem anlayışı içerisinde sunulamamaktadır. Talep düşüklüğünün sebepleri iyice araştırılmamış, talep artışı sağlamak için gerekli önlemler belirlenmemiş ve uygulamaya konulamamıştır⁵⁶

⁵⁶Muhittin Karabulut, Sigorta pazarlamasının geliştirilmesi semineri, 1986, s. 38-42.

8. DİĞER FAKTÖRLER.

8.1. Sigorta Eğitimi

Sigortacılık teknik ve karmaşık bir konu olması sebebiyle, özel bir eğitim ve uzmanlık isteyen bir sektördür. Bu sebeple mesleki eğitim şarttır. Eğitim, muhakkak ki kurum içerisinde mesleki eğitim şeklinde olabileceği gibi, orta öğrenimden itibaren temel eğitim şeklinde de verilebilir. Böylece daha geniş bir kitleye sigortacılık ve sigorta tanıtılmış ve benimsetilmiş olur⁵⁷.

Ayrıca sektörde çalışan, yüksek öğrenim görmüş personel sayısının azlığı da dikkat çeken bir konudur. Hem bunu gidermek, hem de uzman ve kalifiye elemanlar çalıştırabilmek açısından, bu alanda eğitim verecek fakülte ve yüksek okulların, enstitülerin oluşturulması gerekmektedir. Ancak bu sayede sektör gelişecek ve verimli hale gelecektir.

8.2. Tahsilat Sorunu

Sigorta sektörünün gelişmesini etkileyen faktörlerden biri de tahsilatların zamanında yapılamamasıdır. Tahsilatların zamanında gerçekleştirilememesi fonların piyasaya aktarımını geciktirdiği gibi, sigorta şirketlerinin mali bünyelerini de zaman zaman zora sokmaktadır. Üçüncü bölümde de ele aldığımız gibi, sigortalıların primlerini zamanında ödememesi ve bunun engellenememesinin yanısıra en önemli etken, sigorta şirketlerinin istihsal organlarına gösterdiği tavizlerdir. Sigorta şirketleri yüksek istihsal sağlamak amacıyla istihsal organlarına gösterdiği tavizler sonucu oluşan bu sorun, önceleri istihsal organlarının asıl faaliyet alanlarına (genelde sigortacılık ek iş

⁵⁷ Hayri Başer, Sigortacılığın Geliştirilmesi Semineri, İstanbul, 1972, s. 50.

olarak yapıldığından) kaynak transferi sebebiyle ortaya çıkıyordu. Daha sonra ise değişen ekonomik şartlar ve özellikle enflasyonun da etkisiyle, toplanan primlerin geç teslim edilip piyasada spekülatif amaçlı kullanılması tahsilat sorununu gündeme getirmiştir.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti'nin temel amaçlarından biri de, diğer alanlarda olduğu gibi ekonomik alanda da gelişmiş ülkeler seviyesine çıkmak, ülke bireylerinin refah seviyesini yükseltmektir. Bunun yolu ise dengeli bir büyüme ve kalkınma politikası izlemektir.

Türk ekonomisinin büyümesi yolundaki en önemli engellerden biri, yatırımlar için gerekli finansmanın sağlanamaması ve tasarruf yetersizliğidir. Bu açıdan bakıldığında, ülkede kısa ve uzun vadede fon yaratabilecek her kaynağın en iyi şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde sigorta sektörünün kişi ve kurumlar için güvence oluşturmasının yanında, kurumsal tasarruf sağlama ve yatırımları finanse etme işlevi oldukça yüksektir. Oysa ülkemizde, sigorta sektörünün az gelişmiş ve etkili bir ekonomik güce sahip olmayışı, fon yaratma kapasitesini düşürmüştür. Sigorta sektörünü ekonomik olarak diğer ülkelerle kıyasladığımızda, ülkemizde bu sektörün az gelişmiş ve atıl kapasitelere sahip olduğunu görmekteyiz. Diğer ülkelerde olduğu gibi sektör, ekonomi içinde ağırlığını hissettiren bir sektör durumuna geldiğinde büyüme ve kalkınma için itici bir güç olacaktır.

Bu bilgilerin ışığı altında ülkemizde sigorta sektörü ile ilgili olarak aşağıdaki belirlemeleri yapmak mümkündür. Bunlar;

Ülkemizde sigorta sektörünün istenilen seviyede olmadığı, toplam primlerin Gayri Safi Milli Hasıla içindeki payından anlaşılabilir. Gelişmiş ülkelerde bu oran yüzde 10 civarında iken, Türkiye’de ancak binde 8 seviyelerindedir. Toplanan fonlarında yatırımların ancak yüzde 2-3’ünü karşılıyor olması, sektörün ekonomideki yerini daha iyi açıklamaktadır.

Türkiye’de sigortacılık sektörü dinsel faktörlerin de etkisiyle geç başlamış, sigorta kavramı ve bilinci topluma yerleşememiştir. Bu yüzden toplumun bilinçlendirilmesi için sigorta şirketlerinin yanı sıra, eğitim kurumlarına da büyük iş düşmektedir.

Sektörde sistemli bir pazarlama anlayışı yerine, sadece ne olursa olsun poliçe satma isteği sektörü olumsuz etkilemiş, sigorta inancının toplumda sarsılmasına neden olmuştur. Bunun için öncelikle sektör içinde çalışanların uzmanlık eğitimine önem verilmelidir.

Büyük kitlelerin bilinçlendirilmesinde ve topluma yayılmasında sigorta şirketlerine büyük iş düşmekle birlikte ülkemizde faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin çoğunun büyük oranda banka ve holdingler tarafından kurulmaları, onların yeni pazar arama çalışmalarında bulunmalarını engellemiş, kendilerine ait kuruluşları sigortalayarak işlem yapmalarını tercih etmelerine sebep olmuştur.

Prim istihsalinin artması ve sigortanın yaygınlaşması için bazı sigorta türlerinin zorunlu hale getirilmesi, sektördeki atıl kapasitelerin değerlendirilmesini sağlayabilir. Bunların başında birçok ülkede olduğu gibi bizde de, Tarım Sigortası gelir.

Sigorta dalları içerisinde Hayat Sigortaları’nı özellikle teşvik etmek, diğer

sigorta dallarından ayrı olarak yürütmek gerekir. Çünkü uzun vadeli fon yaratma gücü bu dalda yüksektir. Bu sayede gelişmiş ülkelerde olduğu gibi yatırımların finansmanında bu kaynaktan yararlanmak mümkün olacaktır.

Ülkemizde toplam nüfusun yüzde 30'a yakın bölümü herhangi bir sosyal güvenceye sahip değildir. Sosyal güvenlik kuruluşlarının yaşadığı sorunlar nedeniyle de bu kuruluşlara üye sigortalıların çoğunluğu ek güvence arayışı içindedirler. Bu değerlendirmeler sonucu, ülkemizde büyük bir hayat sigortası potansiyeli olduğu sonucuna varabiliriz.

Sigorta sektörü vergilendirilirken, sigorta yaptıranları vergi yolu ile cezalandırmak yerine, sigortayı teşvik edici bir vergileme sistemi getirilmelidir. Bunun için ilk adım sektördeki ağır vergi yükünü hafifletmek olacaktır.

Acenteler, sektör içinde başlı başına bir sorun olarak yer almaktadır. Şirketlerin daha fazla istihsal için acentelere verdiği tavizler, acentelerdeki yanlış yapılanma sonucu sektörün saygınlığını olumsuz yönde etkilemiştir. Ayrıca sigortacılığın, acentelerin asıl mesleği olmaması da sektörün gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu açıdan yeni düzenlemelere gidilip, sigortacılığın ana meslek olarak yapılması sağlanmalıdır.

Tahsilat sorunu da sektörde acilen çözüm getirilmesi gereken bir konudur. Bu sorunun özünde de yine acentelere verilen tavizler yatmaktadır. Bu konunun üzerine gidilerek, etkili bir tahsilat politikası izlenmelidir ki, toplanan primler bir an önce yatırımlara aktarılabilirsin.

Sonuç olarak Türkiye'de sigorta sektörü yeterince gelişmemiş ve bu yolla da yatırımlara kanalize edilebilecek gönüllü tasarruflardan oluşan fonları yaratamamıştır. Oysa bilindiği gibi sigorta sektörünün yaratabileceği fonlar

verimli yatırımlarda kullanılarak, sanayileşme yolunda önemli gelişme ve ilerlemeler kaydetmek mümkün olacaktır. Bu sebeple, sektörün yarattığı kısa ve uzun vadeli fonların yatırımlara kanalize edilmesi sağlanmalı, bu fonlar plasman olarak kalmamalıdır. Türkiye’de gerekli teşvik tedbirleri ve önlemler alındığı takdirde gelişmiş ülkelerde olduğu gibi sigorta sektöründe gelişerek ekonomideki etkin rolünü gerçekleştirebilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKAT İlker : **Türkiye'de Teknik ve Ekonomik Veciheleri İle Reasürans,** İzmir, İzmir Ticaret Odası Yayını no: 86,1965,
- AKATLI Cengiz : **Yangına Karşı Sigorta ve Yangın Reasüransı,** İstanbul 1985,
- AKMUT Özdemir : **Hayat Sigortası Teori ve Türkiye Uygulaması,** Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayın No: 447, Sevinç Matbaası 1980,
- AKTUĞLU Mehmet Ali : **Sigorta Muhasebesi,** İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. yayınları no: 6,
- AREN Sadun : **İstihdam, Para ve İktisadi Politika,** Ankara, Doruk Yayınları, 1981,

- BAŞER Hayri : **“Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Semineri”**, İstanbul, 1972,
- BAVBEK Reha : **“Türk Sigortacılığını geliştirme”** seminerinde sunulan bildiri, İstanbul,1986,
- BAYDAR Vedat : **Türkiye’de Reasürans İnhisarı**, İstanbul, İstanbul Matbaası, 1965,
- BOZER Ali : **Sigorta Hukuku**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara, 1981,
- DUMAN Şebnem : **Sigorta Tekniği**, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları No :426,
- DUMAN Şebnem : **Türk Sigorta Sektöründe Boş Kapasiteler ve Ekonomik Kayıplar**, İstanbul, Bilar A.Ş., 1990,
- DUMANLI Erhan : **Para ve Sermaye Piyasası Dergisi (Sigortacılık, özel sayısı)**,1988,

- EKENER Haşim-SEVENER Bahir : **“Sigorta Endüstrisinin Türk Ekonomisindeki Yeri”** seminerinde sunulan bildiri, Ankara, 15-16 Mayıs 1978.
- ERERDİ H. Cemal : **Reasürans**, İstanbul, Erkent Ofset, 1983,
- GEREK Sevgi : **“Türkiye’de Parasallaşma Sürecinde Mali Piyasalara Yöneliş”**, Prof. Dr. İsmail Türk’e Armağan, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No:54,Ankara, 1996,
- GÜREDİN Ersin : **Sigorta İşletmelerinde İktisadilik Analizi ve Türk Tatbikatından Örnekler**, İstanbul, Sermet Matbaası, 1976,
- KARABULUT Muhittin : **“Sigorta pazarlamasının geliştirilmesi”** semineri, 1986,
- KARAYALÇIN Yaşar : **“Makina ve Montaj Sigortaları”**, Sigorta Hukuku Dergisi, (cilt 2, sayı 1-2, 1984),

- KÜLÜNK Halim : **Cumhuriyetin 50. Yılında Sigortacılığımız**, T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu Yayınları No: 15, İstanbul, Toker Matbaası, 1974,
- NEYSİ Ali : **'Gelişmekte olan ülkelerde hayat sigortacılığı'** 22-23 Mayıs 1991, Hayat Sigortası Semineri Tebliği, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Matbaası,
- NOMER Cahit : **Sigortanın Genel Prensipleri ve Reasürans**, İstanbul, 1977,
- PEKİNER Kamuran : **Sigorta İşletmeciliği, Prensipleri, Hesap Bünyesi**, İstanbul, Formül Matbaası, 1981,
- SAĞLAM Necdet : **Sigorta işletmelerinde Mali Tabloların Hazırlanması ve Avrupa Birliğine Uyum**, Eskişehir, 1996, Etam A.Ş.,
- SEYİDOĞLU Halil : **Uluslararası iktisat teori, politika ve uygulama**, Geliştirilmiş 4. baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 1981,

THORIN P.

: **Yangın Reasüransı**, Çeviren,
Z. Zeybekoğlu, İstanbul, 1947,

ULUTEKİN Hanefi

: **"Türkiye'de Sigortacılığın
Gelişimi ve Geliştirme
İmkanları"**, Türk Sigortacılığının
Geliştirilmesi Seminer ve Panel
Notları, İstanbul, İstanbul Ticaret
Odası, 1986,

YOLAÇ Gökhan

: **"Sigorta sektörünün ekonomik
gücü ve Türkiye"**, İstanbul,
1990.

: **"Eğitim Notları"**, T.Genel
Sigorta, 1996,

: **"Sigortacılık Bilgileri"**,
Magdeburger Sigorta, 1990,

: **"Dünyada Sigorta Pazarı"**
Sigorta Dünyası Dergisi,
Temmuz 1996,

: **"1995 Yılı Faaliyet
Raporu"**, Sigorta ve Reasürans
Şirketleri Birliği,

: **“Yangın Sigortaları Genel Şartnamesi”**, T.C.Başbakanlık Sigorta Murakabe Kurulu,

: **“1995 Yılı Faaliyet Raporu”** T.C. Başbakanlık Sigorta Murakabe Kurulu,